

**Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції  
юридичного та історичного спрямування**



**Актуальні дослідження правової та  
історичної науки**

**Випуск 5**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ  
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

*www.lex-line.com.ua*  
Юридична лінія

*19 вересня 2018 р.*

**УКРАЇНА  
Тернопіль  
2018**

**Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 5):** матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / Збірник тез доповідей: випуск 5 (м. Тернопіль, 19 вересня 2018 р.). - Тернопіль, 2018.- 93 с.

УДК 340 (063)  
ББК 67.0я43

ISSN 2617-2364

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних та історичних питань, які оприлюднені на інтернет-сторінці [www.lex-line.com.ua](http://www.lex-line.com.ua).

*Збірник матеріалів науково-практичної інтернет-конференції включаються до наукометричної бази даних "PIHЦ/RSCI".*

Адреса оргкомітету:  
46010, м. Тернопіль, а/с 1079  
тел. +380979074970  
E-mail: [lex-line@ukr.net](mailto:lex-line@ukr.net)

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язкове.

**COORDINATION IN THE LEGISLATION OF THE PRINCIPLES OF  
ANDORRA**

*Maksurov Alexey Anatolievich*

*Ph.D., Associate Professor, Teacher of the Department of Theory and History  
of State and Law, University of Paris Sorbonne (School of Law)*

In the Constitution of one of the "dwarf" states of Europe - the Principalities of Andorra [1] coordination norms are few.

Basically, we are talking about the principle of coherence between the authorities. For example, according to part 1 of Article 44 of the Constitution, The Coprinces are the symbol and guarantee of the permanence and continuity of Andorra as well as of its independence and the maintenance of the spirit of parity in the traditional balanced relation with the neighbouring States. They proclaim the consent of the Andorran State to honour its international obligations in accordance with the Constitution.

In other cases, through the coordination of any action, a state-political or legal decision is made. For example, on the basis of clause (h) of part 1 of Article 45 of the Constitution, The Coprinces, with the countersignature of the Head of Government, or when appropriate, of the Syndic General, have the political responsibility for: expressing the consent of the State to honour its international treaties under the provisions of chapter III of Title IV of the Constitution

Moreover, by virtue of part 2 of the same article, The dispositions provided for in letters g) and h) of this article shall be simultaneously brought to the attention of each Coprince, who shall sanction and enact them or express the consent of the State, as the case may be, and the Coprinces shall order their publication within a period of between eight and fifteen days thereafter.

A similar example. By virtue of point (h) of part 1 of Article 46 of the Constitution, The Coprinces may perform the following acts of their free will: the granting of the agreement for the adoption of the text of an international treaty, in accordance with the provisions of article 66, prior to its parliamentary approval.

A similar approach to coordination is observed in the sectoral legislation.

Andorra is a small state, it a priori does not have complex and ramified authorities, therefore objectively needs coordinating regulation less than other countries in Europe.

Nevertheless, sometimes coordination standards are still encountered here.

For example, according to Article 14 of Regulation of Parliament [2], «The Speaker's Office, as the governing organ of Parliament, is composed of the Speaker, the Deputy Speaker and two secretaries. The Speaker's Office is presided over, directed and coordinated by the Speaker».

As follows from item 1 Article 248 bis of Law 15/2017, of July 13, described as modification of Law 9/2005 of February 21, qualified as Criminal Code [3], the criminal organization is considered to be the grouping of three or more people that exist for a long time and are coordinated and arranged for the commission of crimes, in accordance with what is established in the international agreements.

Taking this into account, we believe that the use of coordination mechanisms in this volume is justified.

#### **Literature:**

1. Constitution of the Principalities of Andorra // <http://worldconstitutions.ru/?p=158&page=2>
2. Regulation of Parliament Act // <http://www.consellgeneral.ad/fitxers/documents/reglament/Reglament%20ANG.pdf>
3. Law 15/2017, of July 13, described as modification of Law 9/2005 of February 21, qualified as Criminal Code // <http://www.consellgeneral.ad/ca/activitat-parlamentaria/lleis-aprovades/llei-7-2017-del-cos-de-prevencio-i-extincio-d2019incendis-i-salvaments>

### **ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ АНТИДЕМОКРАТИЧНИХ ФОРМ ДЕРЖАВНОГО РЕЖИМУ В МЕЖАХ БІНАРНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ**

*Корнейко Олександр Миколайович  
аспірант Східноєвропейського національного університету ім.  
Лесі Українки*

Розуміння природи та різновидів державного режиму є важливими аспектами дослідження теоретико-правових наук. Державний режим є юридичною категорією, що демонструє кореляцію між декларативними елементами діяльності органів державної влади та реальними проявами здійснення їх повноважень. У межах цієї категорії, аспект *de facto* є не менш важливим, ніж *de jure*, і різниця між цими двома вимірами грає ключову роль у визначенні її специфіки.

Державний режим – це сукупність методів, форм, прийомів та засобів реалізації владних повноважень, що застосовуються органами державної влади при виконанні ними основних функцій держави та цілей,

поставлених перед ними. Сучасна теорія держави і права зазвичай поділяє державні режими на дві основні групи: демократичні та антидемократичні. В основі цього поділу лежить ряд критеріїв, таких як роль прав людини в державно-організованому суспільстві, ступінь участі народу в здійсненні публічної влади, ступінь забезпечення верховенства права, ступінь відкритості публічної влади, ступінь впровадження законодавчих умов для активного громадянського суспільства. [3, с.180] Враховуючи їх, демократичними режимами вважаються такі, в межах яких формування та реалізація державної політики, так само як і утворення та функціонування державних органів, здійснюється за реальної і широкої участі громадян та їх об'єднань, а основні права людини є дотриманими [2, с. 22]. Закономірно, антидемократичними є ті режими, що характеризуються протилежними значеннями вказаних аспектів.

Підходи до розуміння демократичного державного режиму є переважно уніфікованими. Проте, те ж саме не може бути сказано про антидемократичні режими. В межах академічної дискусії, саме ця група викликає найбільше суперечностей серед дослідників. Попри це, значна кількість науковців сходиться на думці про існування таких двох основних різновидів антидемократичного режиму держави як авторитарний та тоталітарний [4, с. 84]. Більшість дослідників обмежується такою бінарною класифікацією, вважаючи, що всі існуючі антидемократичні режими можуть, так чи інакше, бути віднесеними до однієї з цих двох категорій. Розглянемо ці дві групи режимів більш детально.

Окремі дефініції визначають природу авторитарного режиму через його порівняння з тоталітаризмом, стверджуючи, що при цьому режимі допускається деяке розмежування політичних сил та легальні можливості відстоювати інтереси певних верств населення через представницькі органи чи громадські об'єднання [1, с. 151]. Специфічними ознаками авторитарного режиму, відповідно до М.В. Цвіка та О.В. Петришина є: 1) вузька соціальна база державної влади; 2) надмірна централізація і концентрація влади, відсутність поділу влади; 3) застосування неправових засобів здійснення влади; 4) порушення прав і свобод людини. [5, с. 117]

З урахуванням цих дефініцій та специфічних ознак, можна прийти до наступного визначення. **Авторитарний режим** – це сукупність методів, форм, прийомів та засобів реалізації владних повноважень, що мають неправовий та свавільний характер, у межах якої влада є зосередженою в руках правлячої верхівки при повному чи частковому відстороненні громадян від участі в управлінні державою, а також обмеженні або порушенні їхніх базових прав та свобод.

Тоталітарний режим є другим різновидом антидемократичних державних режимів, щодо існування якого думки як вітчизняних, так і зарубіжних науковців збігаються. Найчастіше, визначення цього режиму дається через перелічування його суттєвих ознак. Так, М.В. Цвік та О.В. Петришин описують тоталітарний режим як такий, за якого влада на всіх рівнях формується закрито однією особою чи кількома людьми з правлячої верхівки і не контролюється населенням, вільне виявлення і врахування інтересів усіх груп населення є неможливим; найменші вільності негайно придушуються всіма засобами, аж до прямого насильства, функціонує однопартійна система; можливе грубе втручання в особисте життя людини і громадянина. [5, с. 118]. Інший підхід до ключових ознак тоталітаризму описали М.С. Кельман та О.Г. Мурашин, надаючи наступний їх перелік: відсторонення народу від формування органів державної влади та подальшого контролю над нею; глобальне панування держави над усіма сферами суспільного життя, в тому числі особистим життям громадян; знецінення особистості та сприйняття її як засобу для досягнення цілей держави [1, с. 151].

Другий перелік є менш деталізованим, проте він чітко відображає сутність тоталітаризму в порівнянні з усіма іншими державними режимами через наявність у ньому третього пункту. Авторитаризм характеризується порушенням чи обмеженням прав громадян, тоталітаризм же ігнорує поняття прав громадян в принципі, оскільки тотальний контроль над їхніми життями та поведінкою дозволяє тоталітарним лідерам розглядати їх не як особистостей, заради блага яких функціонує держава, а як живі інструменти досягнення цілей, які ставить перед собою правляча верхівка. Нарешті, ще один ряд ознак тоталітаризму пропонував у своїх працях Карл Йоахім Фрідріх, який стверджував, що до характерних особливостей цього різновиду державного режиму належать 1) наявність офіційної ідеології; 2) монопартизм; 3) захист партії терористичними методами, такими як фізичне знищення чи залякування опонентів; 4) монополія держави на зброю; 5) повний контроль сфери медіа державою; 6) економіка, підконтрольна центру [6, с. 108].

З урахуванням наведених ознак, можна сформулювати наступне визначення: **тоталітарний режим** – це сукупність методів, форм, прийомів та засобів (в тому числі насильницьких та терористичних) реалізації владних повноважень, в межах якої влада є зосередженою в руках правлячої верхівки, представленої єдиною партією – носієм офіційної ідеології, громадяни є повністю відстороненими від управління державою, сприймаючись як позбавлені базових прав інструменти для досягнення державних цілей, а держава здійснює повний контроль над усіма сферами життєдіяльності суспільства, в тому числі й тими, що належать до сфери особистого життя громадян.

Бінарна класифікація антидемократичних державних режимів є найбільш поширеною в теоретико-правових науках. Проте, серед вітчизняних та зарубіжних теоретиків існує значна кількість апологетів небінарних класифікацій, які стверджують, що антидемократичні державні режими можуть набувати таких форм, які неможливо охарактеризувати як суто авторитарні та тоталітарні. Наприклад, М.С. Кельман та О.Г. Мурашин говорять про існування, нарівні з авторитаризмом та тоталітаризмом, таких режимів як деспотичний, тиранічний, військово-диктаторський, військово-поліцейський, фашистський, мусульмансько-фундаментальний [1, с. 151]. В той же час, очевидно, що перераховані форми антидемократичного державного режиму мають або історико-правовий характер, що втратив актуальність у наші дні (деспотичний, тиранічний), або є вузько специфічними для окремих територій чи культур і не можуть бути взяті за основу при створенні універсальної класифікації (мусульмансько-фундаментальний), або ж, за їхніми специфічними ознаками, можуть бути віднесені до двох існуючих категорій бінарної класифікації (військова диктатура, очевидно, є однією з форм, яких може набути авторитаризм, в той час як фашистський режим є типовим зразком тоталітаризму).

Особливий інтерес становить собою такий державний режим, як посттоталітарний, що лежить на межі між авторитаризмом та тоталітаризмом, характеризуючись зменшенням рівня всеохопності в питанні контролю за сферами життя суспільства та менш радикальною реакцією на критику режиму [6, с. 109]. Зокрема, протягом тривалого часу, посттоталітаризм існував у Радянському Союзі після смерті Й.В. Сталіна. В той же час, незважаючи на безсумнівну необхідність визнання існування такого різновиду державного режиму, він, усе ж, має межовий та залежний характер, і його існування є неможливим без існування тоталітаризму, що не дозволяє виділити посттоталітарний режим як окремий самостійний різновид державного режиму.

Підсумовуючи наведене, варто зазначити, що, хоча питання класифікації антидемократичних державних режимів лишається дискусійним, і різноманітні інтерпретації категорій, що мають бути виділені в її межах, все ще надаються вченими, бінарна природа цієї класифікації є безсумівною. Авторитаризм та тоталітаризм є двома основними та вичерпними формами, яких може набувати антидемократичний режим. Незважаючи на ряд подібних рис, ці два різновиди державних режимів не можуть бути сприйняті виключно як два етапи одного процесу, адже як авторитаризм, так і тоталітаризм мають ряд специфічних ознак, що роблять відмінність між ними значно більшою, ніж рівень контролю владної верхівки за суспільними процесами та обмеження прав громадян.

### Література:

1. Кельман, М. С. Загальна теорія держави та права / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. – Київ: Кондор, 2005. – 609 с.
2. Колодій, А.М., Копейчиков, В.В., Лисенков, С.Л., Пастухов, В.П., Сумін, В.В., Тихомиров, О.Д. Теорія держави і права. Навчальний посібник. - К., Юрінформ, 1995. – 189 с.
3. Лемак, В. В. Державний режим як теоретико-правова категорія (поняття, критерії для видової класифікації) [Електронний ресурс] / В. В. Лемак, Т. П. Попович // Публічне право. - 2014. - № 4. - С. 177-182.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с.
5. Цвік М. В. Загальна теорія держави і права / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко. – Харків: Право, 2009. – 583 с.
6. MĂRCĂU F. Undemocratic Regimes [Електронний ресурс] / Flavius-Cristian MĂRCĂU // Annals of the „Constantin Brâncuși” University of Târgu Jiu. – 2014. – Режим доступу до ресурсу:[http://www.utgjiiu.ro/revista/lit/pdf/2014-02/17\\_Marcu%20Flavius%20Cristian.pdf](http://www.utgjiiu.ro/revista/lit/pdf/2014-02/17_Marcu%20Flavius%20Cristian.pdf).

---

Науковий керівник: Карпічков Віталій Олександрович, кандидат юридичних наук, асистент кафедри історії права та держави юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка



**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.  
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне  
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

---

---

## **MECHANIZMY KOORDYNACJI W KONSTYTUCJI REPUBLIKI POLSKIEJ**

*Aleksiej Anatoliewicz Maksurow*

*kandydat nauk prawnych, Nauczyciel z Kijowskiego Uniwersytetu Tarasa  
Szewczenki*

Niestety, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej [1] nie zawierają, naszym zdaniem, istotne zasady koordynacji: w zasadzie cała koordynacja norm spalin Konstytucją kompetencji przejść te same „zasady zgody”, która w wąskim znaczeniu tego słowa nie jest koordynacja.

Niemniej jednak takie normy wciąż istnieją.

Oto typowy przykład: zgodnie z artykułem 105 Konstytucji, datę CO publikacji rezultatov wyborov zrobić dzień zakończenia mandata Deputat ne mozhet być bez zgody Sejmu do privlechen ugovnoy otvetstvennosti. Ugolovnoe proizvodstvo, vzbuzhdennoe w otnoshenii FACE zrobić dzień ego izbraniya deputatom, Po trebovaniyu Ceyma priostanavlivaetsya minęło od zakończenia mandata zrobić ... Deputat mozhet vyrazit Soglasie nA privlechenie ego ugovnoy otvetstvennosti. W takim sluchae ne primenyayutsya polozheniya godz. 2 i 3. Deputat ne mozhet być zaderzhan lub arestovan bez soglasiya Ceyma, za isklyucheniem zaderzhaniya ego nA meste prestupleniya i Esli ego zaderzhanie neobhodimo do obespecheniya pravilnogo hoda proizvodstva. O zaderzhanii bezotlagatelno powiadomiony Marszałek Ceyma kotorye mozhet zamówić nemedlennom osvobozhdenii zaderzhannogo.

Na mocy artykułu 181 Konstytucji, sędziowie bez predvaritelnogo soglasiya opredelennogo zakonom statki mogą nie być privlechen do ugovnoy otvetstvennosti nie Lishen Svobody.

W oparciu STATI 196 Konstytucji, sędzia Konstitutsionnolgo Tribunalu bez predvaritelnogo soglasiya Konstitutsionnogo Tribunalu nie można privlechen do ugovnoy otvetstvennosti nie Lishen Svobody.

Zgodnie z art 200 Konstytucji, chlen Gosudarstvennogo Tribunalu bez predvaritelnogo soglasiya Gosudarstvennogo Tribunalu nie można privlechen do ugovnoy otvetstvennosti nie Lishen Svobody.

Artykuł 206 Konstytucji stanowi, że Surveyor patroluje Verehnovoya bez uprzedniej zgody Seimas nie może być przyciągani do wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych ani niepotrzebnego wynagrodzenia.

Artykuł 205 Konstytucji stanowi, że Predsedatel Verhovnoy Palaty kontrolyya mianowany Seymom z soglasiya Senata nA 6 i niech povtorno mozhet być przypisane tolko RAZ krzyk.

W stanie 209 Konstytucji stanowi, że Zashitnik Grazhdanskih práv mianowany Seymom z soglasiya Senata nA 5 let.

Niestety, rzadkie "wysokiej jakości" normy koordynacyjne są wyrażone deklaratorywnie lub w ogóle się nie wyrażają.

Na przykład, ustęp 4 artykułu 146 Konstytucji 3 części stwierdzili, że predelah i printsipah nA, a opredelennyh Konstitutsiey zakonami, Sovet ministrov w chastnosti koordiniruet i kontroliruet rabotu organov pravitelstvennoy administratsii.

Nie mówi się jednak dokładnie, w jaki sposób należy przeprowadzić koordynację.

Z analizy przepisów prawnych wynika, że nie mówimy tu tylko o deliberatywnych (doradcze) kompetencje, ale także o możliwościach koordynujących Rady Bezpieczeństwa Narodowego, a Konstytucja nie wyraźnie określone.

#### **Literatura:**

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej // <http://worldconstitutions.ru/?p=112&page=2>

### **RESTRICTIONS OF THE RIGHT TO RESPECT HIS PRIVATE LIFE UNDER THE ARTICLE 8 OF THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS**

*Croitor Alexei*

*PhD candidate, the State University of Moldova, Attorney at Law The Republic of Moldova, Chisinau*

Since the adoption of the European Convention on Human Rights, the European Court of Human Rights has examined a large number of complaints in which the applicants raised issues of violation of the right to respect private and family life in various aspects. A particular feature of Article 8 of the Convention is it contains both guarantees of the enforcement of the law and the restriction of the right to respect for private life.

According to the Article 8 of the Convention: Everyone has the right to respect for his private and family life, his home and his correspondence.

At the same time, paragraph 2 of Article 8 provides for an exception to this right as follows: There shall be no interference by a public authority with the exercise of this right except such as is in accordance with the law and is

necessary in a democratic society in the interests of national security, public safety or the economic well being of the country, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others. [1]

In the case *Elbert v. Latvia* [2] the European Court of Human Rights stated: The essential object of Article 8 is to protect the individual against arbitrary interference by public authorities. Any interference under the first paragraph of Article 8 must be justified in terms of the second paragraph, namely as being “in accordance with the law” and “necessary in a democratic society” for one or more of the legitimate aims listed therein. The notion of necessity implies that the interference correlates with a pressing social need and, in particular, that it is proportionate to one of the legitimate aims pursued by the authorities. The Court refers to the interpretation given to the phrase “in accordance with the law” in its case-law. Of particular relevance in the present case is the requirement for the impugned measure to have some basis in domestic law, which should be compatible with the rule of law; this, in turn, means that the domestic law must be formulated with sufficient precision and must afford adequate legal protection against arbitrariness. Accordingly, the domestic law must indicate with sufficient clarity the scope of discretion conferred on the competent authorities and the manner of its exercise (§ 103, 104).

According to the content of paragraph 2 of the Article 8, we determine the conditions under which the interference will be considered in accordance with the Convention: 1. Interference should be provided by law; 2. This interference should be a necessary measure in a democratic society; 3. Intervention should be directed to one of the following objectives: a) national security, b) public safety, c) economic well-being of the country, d) protection of order and crime prevention, e) protection of health or morals, f) protection of the rights and freedoms of others persons.

The European Court of Human Rights has elaborated the practice of dealing with cases in which there has been a violation of Article 8 of the Convention, as following: The applicant must prove that there has been an interference with his right guaranteed by the Article 8 of the Convention. This proof doesn't need to be based on facts, it is sometimes sufficient to prove the existence of national legislation that allows interference with the applicant's right to privacy and information received by the applicant about the possibility of such interference. The Court considers that the violation of the right to privacy and the rights resulting from Article 8 of the Convention is often exercised by the police, state security agencies and secret services, without the person who has been under investigation measures aware of this.

At the first stage of the proceedings, the Court determines whether there has been interference under Article 8 of the Convention. In majority of cases,

the Court finds intervention, the respondent State itself recognizes the existence of interference with this right.

After the interference has been established, the Court determines whether this interference occurred in accordance with Article 8 § 2 of the Convention. The list of objectives of the intervention is exhaustive and does not provide for any deviation. The possibility of interference, restriction of law, should be provided by law and must have legitimate aims.

The first condition for the legality of interference with the right to privacy as provided for in Article 8 § 2 of the Convention is that this should be provided by national legislation. In other words, the intervention must have a legal basis.

The term "law" means material sources of law. National courts play an important role in determining this legal framework, since they are intended to interpret the material rule applicable to a particular case.

The court ruled that it was for the national authorities to be competent to interpret national law, especially if the interference was "prescribed by law", and the Court had limited competence to verify to what extent the national authorities had fulfilled this role. [3]

In the case *Broniowski v. Poland* [4], the Court has stated principle of lawfulness as follows: The first and most important requirement of Article 1 of Protocol No. 1 is that any interference by a public authority with the peaceful enjoyment of possessions should be lawful: the second sentence of the first paragraph authorises a deprivation of possessions only "subject to the conditions provided for by law" and the second paragraph recognises that States have the right to control the use of property by enforcing "laws". Moreover, the rule of law, one of the fundamental principles of a democratic society, is inherent in all the Articles of the Convention (§ 147). The principle of lawfulness also presupposes that the applicable provisions of domestic law are sufficiently accessible, precise and foreseeable in their application.

In case *S. and Marper v UK* [5] the Court notes from its well established case-law that the wording "in accordance with the law" requires the impugned measure both to have some basis in domestic law and to be compatible with the rule of law, which is expressly mentioned in the Preamble to the Convention and inherent in the object and purpose of Article 8. The law must thus be adequately accessible and foreseeable, that is, formulated with sufficient precision to enable the individual – if need be with appropriate advice – to regulate his conduct. For domestic law to meet these requirements, it must afford adequate legal protection against arbitrariness and accordingly indicate with sufficient clarity the scope of discretion conferred on the competent authorities and the manner of its exercise (§95).

The court has developed a standard for the concept of "law" to ensure knowledge of the "law" under reasonable conditions by the person to whom it applies, which means that the law must meet two criteria:

a) Accessibility of the law. The law should be accessible to all, it must be published. The principle of accessibility of the law was put forward in the case of *Khan v. United Kingdom* [6] the Court recalls that the phrase “in accordance with the law” not only requires compliance with domestic law but also relates to the quality of that law, requiring it to be compatible with the rule of law. In the context of covert surveillance by public authorities, in this instance the police, domestic law must provide protection against arbitrary interference with an individual's right under Article 8. Moreover, the law must be sufficiently clear in its terms to give individuals an adequate indication as to the circumstances in which and the conditions on which public authorities are entitled to resort to such covert measures (§ 26).

b) Foreseeability of the law. The law must be predictable, that is, the one to which it applies, should reasonably understand the meaning and, in particular, understand that the law is applied to it. Foreseeability implies the precision of a rule that would allow an individual to act accordingly.

In the case *Elbert v. Latvia* [2] the applicant submitted that the removal of her husband's tissue without her consent had constituted interference with her private life. The Court stated the requirement for the impugned measure to have some basis in domestic law, which should be compatible with the rule of law; this, in turn, means that the domestic law must be formulated with sufficient precision and must afford adequate legal protection against arbitrariness. Accordingly, the domestic law must indicate with sufficient clarity the scope of discretion conferred on the competent authorities and the manner of its exercise (§ 104).

Thus, despite the possibility of limitation of the right to private and family life, home and correspondence, provided for in paragraph 2 of Article 8 of the Convention, every state intervention in these rights must strictly comply first and foremost with national legislation, and thereafter may be subjected to compliance European standards of human rights in the spirit of the Convention.

#### **Literature:**

1. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 04.11.1950, published in the official publication "International Treaties", 1998, Chisinau, vol. 1, p. 341
2. The case of *Elbert v. Latvia* (application No. 61243/08) Decision of 13 January 2015 [Electronic resource] URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159135> (reference date: 14/09/2018)
3. Protection of the right to private and family life, correspondence and residence of the home [Electronic resource] URL: <http://legeaz.net/dictionar-juridic/viata-privata-familiala-corespondenta-domiciliu-CeDo> (reference date: 14/09/2018)

4. The case of Broniowski v. Poland (application No. 31443/96) judgment of 22 June 2004 [Electronic resource] URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61828> (reference date: 14/09/2018)
5. The Case S. and Marper v. The United Kingdom (application No. 30562/04, 30566/04) judgment of 4 December 2008 [Electronic resource] URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122082> (reference date: 14/09/2018)
6. The case of Khan v. United Kingdom (application No. 35394/97) judgment of 12 May 2000 [Electronic resource] URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58841> (reference date: 14/09/2018)

---

Scientific supervisor: Olga Dorul, PhD, Department of international and european law at Moldavian State University

## **ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНИХ САНКЦІЙ ООН В ПРАВОВУ СИСТЕМУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

*Абдуллаєв Руслан Алімович*

*аспірант кафедри права Європейського Союзу і порівняльного правознавства, Національний університет «Одеська юридична академія»*

Боротьба з міжнародним тероризмом стала одним з пріоритетних завдань Спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС (СЗППБ) після терористичних атак 11 вересня 2001 року. Негайно після атак 11 вересня, голови держав та урядів європейських країн скликали надзвичайні збори Ради, на яких було прийнято План дій, що містив опис запропонованих європейських політик по боротьбі з терористичною загрозою [8]. Згідно із планом, основними елементами стратегії ЄС у боротьбі з тероризмом мали стати покращення поліцейського та судового співробітництва, подальша розробка міжнародно-правових документів, блокування фінансування тероризму, посилення заходів повітряної безпеки та координація зовнішніх політик держав-членів ЄС. Згодом було прийняте рамкове рішення Ради ЄС про боротьбу з тероризмом [9], у преамбулі якого було вказано на принципове рішення Союзу про застосування санкцій до осіб та організацій пов'язаних із тероризмом.

Було запропоновано і конкретні заходи, спрямовані на боротьбу зі злочином міжнародного тероризму. Серед них були і такі, що спрямовані на переривання фінансування тероризму, зокрема безпосередньо на обмеження доступних підозрюваним у терористичній діяльності фондів та економічних ресурсів, а також на припинення зловживанням фінансовою системою для постачання грошей на терористичні цілі [10]. В першому випадку мова йде про практику створення списків осіб та організацій,

підозрюваних у причетності до тероризму, з метою заморожування їхніх активів.

Практика ЄС у створенні списків базується на режимі антитерористичних санкцій, прийнятому в рамках Ради Безпеки ООН (РБ). В рамках ЄС здійснюється імплементація політики РБ щодо санкцій. Найбільш помітними з відповідних резолюцій Радбезу є Резолюція 1267 [2] та резолюція 1333 [3], що стосувалися боротьби з організаціями Аль-Каїда та Талібан. Резолюціями пропонувалося застосувати три основні типи примусових заходів: заморожування активів, заборона в'їзду та ембарго на постачання зброї. Не можна не згадати також і контр-терористичну резолюцію 1373. Нею вказувалося на обов'язок всіх держав боротися з фінансуванням тероризму та негайно заблокувати фінансові активи та економічні ресурси осіб, що здійснюють або підозрюються у здійсненні терористичної діяльності, а також осіб та організацій, що діють за їхньою вказівкою, в тому числі, кошти отримані, чи такі, що знаходяться під контролем пов'язаних осіб чи організацій. Резолюцією встановлювався також обов'язок для всіх держав заборонити своїм громадянам та будь-яким особам та організаціям на їхній території надавати фінансові кошти, активи та економічні ресурси для прямого чи непрямого використання у терористичній діяльності [4].

В сенсі резолюцій, заморожування активів передбачало заморожування всіх фондів та фінансових ресурсів, які належать особам, що вважаються близькими до міжнародного тероризму. Оскільки такі цільові санкції за своєю природою є превентивними, їхнє застосування базувалося не на наявності вироку суду, але лише на розвідувальній інформації, що надавалася ООН державами-членами. На підставі такої інформації Комітет з санкцій Ради Безпеки розробляв так звані зведені списки (consolidated list), що містили імена та персональні данні тих фізичних та юридичних осіб, що підозрювалися у зв'язках з тероризмом [12, р. 161]. Через їхню імплементацію до права ЄС у правопорядку Європейського Союзу утворилося два списки: перший, що відповідає спискам ООН, та другий власний список ЄС, що є автономним [1, с. 33].

Вродженою вадою механізму Радбезу з застосування санкцій стала повна відсутність процедур виключення зі списків, з допомогою яких підозрювані особи могли б оспорювати підозру себе у причетності до тероризму. В аспекті фінансових санкцій, це означало, що зачіпаються такі фундаментальні права людини як право на власність, сімейні права, право на особисте життя. Також Рада піддавалась критиці за непрозорість механізмів включення до списків. З часом ситуація покращилася, особливо після прийняття резолюції 1904, якою було створено офіс Омбудсмена, відповідального за отримання та обробку запитів про

виключення зі списку від фізичних та юридичних осіб, на яких накладено санкції [5].

Ця проблема проявилася в рішеннях суду ЄС, що стосувалися питання виключення осіб з санкційних списків. Однією з таких справ була справа Organisation des Modjahedines du Peuple de l'Iran (ОМРІ) [7]. Це була перша справа, де було успішно переглянуто контртерористичний обмежувальний захід ЄС, прийнятий проти фізичної особи. Вперше Судом першої інстанції було анульовано акт ЄС щодо включення особи до списку підозрюваних у фінансуванні тероризму, а саме рішення Ради 2005/930/ЄСХХХІХ. Суд вирішив, що рішення Ради про включення ОМРІ до списку не містило необхідних процедурних гарантій, зазвичай передбачених в європейському правопорядку у випадках, коли рішення може призвести до негативних наслідків для прав фізичної особи, а саме права на справедливий судовий розгляд.

Виконане в 2006 році дослідження про застосування цільових санкцій [11] виявило такі процедурні проблеми як відмова у доступі до належних судових процедур, що суперечить принципам міжнародного права прав людини. Таке право, як відомо, означає право кожної особи бути вислуханою до застосування проти неї індивідуальних адміністративних заходів, а також право особи на судовий розгляд справи про можливе порушення її прав неупередженим судом чи трибуналом. Згідно із вказаним дослідженням, санкційний режим, що встановлюється резолюціями Ради Безпеки ООН фактично не надає особам можливості бути вислуханими національними судами, які просто не мають повноважень для перегляду резолюцій Радбезу, адже ООН має імунітет від судового розгляду в національних судах. Це суперечить статті 47 Хартії основних прав ЄС, згідно із якою кожна людина, чії права та свободи, гарантовані за правом ЄС були порушені, має право на ефективний захист правового захисту в суді [11]. Ця суперечність призвела до появи ряду рішень Суду ЄС, якими переглядалися рішення Ради про включення до санкційних списків. Це стало однією з причин реформування процедури та надання права перегляду рішення про включення до списків за Рішенням 2016 року.

### **Література:**

1. Національний інститут стратегічних досліджень. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні: Аналітична доповідь, Київ, 2017. 59 с.
2. Резолюция 1267 (1999), принятая Советом Безопасности на его 4051-м заседании 15 октября 1999 года. URL: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995\\_452](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_452) (дата звернення: 17.04.2017).



3. Резолюция 1333 (2000), принятая Советом Безопасности на его 4251-м заседании, 19 декабря 2000 года. URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_677](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_677) (дата звернення: 17.04.2017).
4. Резолюция 1373 (2001), принятая Советом Безопасности на его 4385-м заседании, 28 сентября 2001 года. URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_854](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_854) (дата звернення: 17.04.2017).
5. Резолюция 1904 (2009), принятая Советом Безопасности на его 6247-м заседании 17 декабря 2009 года. URL: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995\\_i55](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_i55) (дата звернення: 19.12.2017).
6. Хартия основных прав Европейского Союза, 7.12.2000. URL: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994\\_524](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_524) (дата звернення: 14.07.2017).
7. Case T-228/02, Organisation des Modjahedines du peuple d'Iran v. Council of the European Union and UK (OMPI). 2006. ECR II-4665. URL: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=T-228/02> (Дата звернення: 25.11.2017).
8. Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary Council Meeting, 21 September 2001, Press Release 21/9/2001 No 140/01. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/20972/140en.pdf> (Дата звернення: 09.07.2017).
9. Council Framework Decision of 13 June 2002 on combating terrorism (2002/475/JAI)[2]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32002F0475> (Дата звернення: 10.02.2017).
10. Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council of the European Union of 26 October 2005 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering and terrorist financing, OJ L 309 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32005L0060> (Дата звернення: 05.07.2017).
11. Fassbender B. Targeted Sanctions and Due Process. Study commissioned by the United Nations Office of Legal Affairs – Office of the Legal Counsel – 20 March 2006. URL: [http://www.un.org/law/counsel/Fassbender\\_study.pdf](http://www.un.org/law/counsel/Fassbender_study.pdf) (Дата звернення: 16.07.2017).
12. Gargantini G. European Cooperation in Counter-Terrorism and the Case of Individual Sanctions. *Perspectives on Federalism*. 2011. No 3. P. 157-179.

---

Науковий керівник: Бехруз Хашматулла Набієвіч, доктор юридичних наук, професор, Національний університет «Одеська юридична академія»

## **РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ ПРО КРАЇНУ ПОХОДЖЕННЯ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ ЗАЯВ ЩОДО ВИЗНАННЯ БІЖЕНЦЕМ**

*Городецький Остап Олександрович*

*аспірант кафедри адміністративного права та адміністративного процесу факультету №3 Львівського державного університету внутрішніх справ*

У процесі визначення необхідності надання міжнародного захисту особі, яка звернулась з заявою про визнання біженцем, вагоме значення надається інформації про країну походження (ІКП). Усім особам, уповноваженим на прийняття рішення щодо біженців будь-то державні службовці міграційних органів, працівники Управління Верховного комісара ООН у справах біженців чи суддям, необхідна достовірна ІКП аби зрозуміти ситуацію у країні походження заявника та обставини, що змусили його покинути її [1, с.5].

Під інформацією про країну походження розуміється інформація, яка використовується в процедурах розгляду заяв про надання статусу біженця чи інших форм міжнародного захисту.

Слід розуміти, що ІКП це інформація, а не інструкція для уповноважених посадових осіб, які розглядають заяви щодо визнання біженцем.

ІКП допомагає юридичним консультантам та посадовим особам в проведенні ними оцінки щодо ситуації з правами осіб та безпекою, політичної ситуації та правової бази, культурних аспектів і суспільних поглядів, гуманітарної та економічної ситуації, подій, а також географічних аспектів у країнах походження заявників (країнах їх постійного місця проживання) чи країнах транзиту [1, с.12].

Інформацію можна вважати ІКП лише в тому випадку, коли її джерело не має особистої зацікавленості у результаті розгляду заяви щодо визнання біженцем. Відсутність особистої зацікавленості означає, що особа, яка надає чи готує інформацію, яка використовуватиметься в якості ІКП, не має безпосереднього стосунку до заяви, для розгляду якої використовується ця інформація.

Інформація про країну походження використовується на різних етапах процедури розгляду заяви щодо визнання біженцем.

Вперше ІКП використовується на етапі підготовки до співбесіди заявника з працівником органу міграційної служби. Надалі ІКП необхідна для перевірки фактів, наведених заявником, оцінки мотивів заяви та виявлення можливих ризиків для нього, а також співставлення, порівняння та аналізу інформації, наданої заявником і встановлення правдоподібності його тверджень. Поряд з цим, ІКП надає можливість

оцінити майбутні ризики для заявника у випадку його повернення до країни походження, та є підґрунтям підготовки висновків щодо певних країн чи соціальних груп.

Осіб, які проводять вивчення ІКП в межах своїх професійних обов'язків пропонується поділяти на:

- особи, які беруть участь в процедурах щодо визнання статусу біженця (працівники міграційних служб, адвокати, представники, а також судді першої та апеляційної інстанції);
- спеціалісти з ІКП (особи, безпосереднім завданням яких є дослідження ІКП та її аналітика) [1, с.17-18].

З погляду права ІКП у процедурі розгляду заяви щодо визнання біженцем є доказом. Наприклад, адміністративне законодавство України передбачає, що уповноважений державний орган, його посадові особи при підготовці висновків щодо розгляду заяв про визнання біженцем повинні використовувати інформацію про країну походження заявника, інформаційні звіти про становище в країнах походження біженців підготовлені Міністерством закордонних справ України, Державною міграційною службою України, Управлінням Верховного Комісара ООН у справах біженців, національними та міжнародними організаціями, що спеціалізуються на зборі та виданні такої інформації або звітів [2].

Згідно з загальноправовими принципами доказування, обов'язок доведення обставин, наведених у заяві про визнання особи біженцем, покладається на особу, яка звернулася з такою заявою до уповноваженої особи. Заявник зобов'язаний доводити достовірність своїх доводів і точність фактів, на яких ґрунтується його заява. Водночас випадки, коли заявник в повному обсязі може надати усі необхідні докази та документи є швидше винятком. Зазвичай особа, яка рятується від переслідувань, прибуває до іншої країни у скрутному становищі та часто без жодних документів. Відтак, хоч і обов'язок надавати докази покладено на заявника, завдання встановлення та вивчення відповідних фактів вирішується разом з уповноваженою особою. В деяких ситуаціях саме уповноваженій особі доводиться використовувати заходи, якими вона володіє, щоб зібрати усі необхідні докази, які підтверджують заяву [3, п.6].

ІКП ґрунтується на нормах законодавства про біженців і нормах у сфері прав людини, проте її тематика є значно ширшої ніж ситуації з правами людини в конкретній країні. Дослідження політичного становища та політичних структур, ходу та логіки розвитку подій, а також співвідношення впливу різних політичних сил створює підґрунтя для аналізу причин і мотивів переслідування особи.

Існують і певні обмеження у дослідженні ІКП. Передусім це захист персональних даних. У випадку існування загрози заподіяння шкоди

заявнику чи його близьким слід уникати контактів з особами чи установами у країні походження.

Варто також пам'ятати, що ІКП допомагає уповноваженим особам, юристам в процесі оцінки заяви щодо визнання біженцем, сприяє розумінню контексту заяви, підтверджувати його доводи і допомагає в оцінці ризиків, проте не надає відповіді стосовно правдивості доводів заявника та часто допускає різні інтерпретації.

Доволі поширено, що ІКП є занадто загальною, тобто інформація щодо загальної ситуації з правами людини походження може бути загальнодоступною, проте інформація щодо людей, які перебували в аналогічних із заявником обставинах, може бути обмежена або взагалі недоступна.

Можливі й випадки, коли ІКП взагалі відсутня. Причинами цього можуть бути цензура та обмеження встановлені у країні походження. Наприклад: щодо свободи слова, діяльності незалежних медіа, свободи пересування, діяльності правозахисних організацій та місій, тощо.

Обмеження у дослідженні ІКП також пов'язані з мовним бар'єром. Більшість документів, які зазвичай використовуються як ІКП (документи ООН, міжнародні звіти, тощо), публікуються англійською мовою. Люди, які не володіють англійською, під час дослідження ІКП можуть користуватись лише обмеженою кількістю джерел. Крім того, інформація, яка публікується установами країн походження їх офіційними мовами, залишається недоступною для тих хто ними не володіє.

### **Література:**

1. Исследование информации о странах происхождения. Учебное пособие/ Австрийский Красный Крест/ Центр АККОРД. - Київ: «Команія ВАІТЕ», 2013. – 264 с.
2. Про затвердження Правил розгляду заяв та оформлення документів, необхідних для вирішення питання про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, втрату і позбавлення статусу біженця та додаткового захисту і скасування рішення про визнання особи біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту: Наказ МВС України №649 від 07 вересня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1146-11>.
3. Note on Burden and Standard of Proof in Refugee Claims: Office of the United Nations High Commissioner for refugees [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.refworld.org/pdfid/3ae6b3338.pdf>.

---

Науковий керівник: Йосифович Данило Ігорович, кандидат юридичних наук, доцент, Львівський державний університет внутрішніх справ

## **ПРЕМІЯ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЩОРІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

*Коломоєць Тетяна Олександрівна*

*доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Заслужений юрист України, Запорізький національний університет*

В умовах перегляду правових засад державної служби в цілому в Україні та всіх її складових питома увага зацікавленої спільноти приділяється всім без винятку складовим інституту державної служби, серед яких і щорічне оцінювання результатів службової діяльності державних службовців. Незважаючи на новаційність правового підґрунтя цього елементу інституту державної служби, в той же час слід зазначити, що в наявності, на жаль, певна кількість проблемних аспектів, які залишилися поза детальною правовою регламентацією, що й зумовлює появу проблем у правозастосуванні. На наявності проблемних питань правового регулювання відносин державної служби в сучасний період концентрували свою увагу вітчизняні вчені-юристи, що і підтверджується наявними роботами, однак вони залишаються невирішеними і до цього часу, що й актуалізує відповідну проблематику та вимагає зміщення акцентів при аналізі цих проблемних питань правового регулювання відносин щорічного оцінювання результатів службової діяльності державних службовців в аспекті преміювання за підсумками одержання відмінної оцінки задля забезпечення реалізації відповідного права державних службовців.

Статті 44, 50, 52 Закону України від 10.12.2015 року «Про державну службу» фіксують основні засади регулювання відповідних відносин, а саме: прийняття рішення щодо преміювання є складовою мети відповідного оцінювання; підставою для преміювання є отримання державним службовцем відмінної оцінки за результатами такого оцінювання; премія за результатами щорічного оцінювання службової діяльності є різновидом премії державного службовця, яка, у свою чергу, є складовою заробітної плати державного службовця; виплата премії здійснюються в межах фонду преміювання за рішенням керівника державної служби на підставі Положення про преміювання. Одночасно засади регулювання цих відносин деталізовані у Постанові Кабінету Міністрів України від 23.08.2017 року № 640 «Про затвердження Типового порядку проведення оцінювання результатів службової діяльності державних службовців» в редакції від 14.03.2018 року (фактично має місце дублювання змісту положень Закону) та Наказі

Міністерства соціальної політики України від 13.06.2016 року № 646 «Про затвердження Типового положення про преміювання державних службовців органів державної влади, інших державних органів, їхніх апаратів (секретаріатів)». Незважаючи на таку достатньо деталізовану регламентацію, в той же час, і до цього часу підстав для використання ресурсу премії у повному обсязі немає. Це зумовлене тим, що: по-перше, законодавець взагалі залишить поза увагою офіційне визначення премії, створивши підґрунтя для прояву суб'єктивного розсуду лідируючих суб'єктів відносно щорічного оцінювання результатів службової діяльності державних службовців. По-друге, підставою для прийняття рішення про преміювання державного службовця є одержання ним за результатами щорічного оцінювання відмінної оцінки, при цьому дещо узагальненим виглядає відмежування підстав для прийняття рішення про відмінну та про позитивну оцінку, враховуючи те, що отримання позитивної оцінки не є підставою для преміювання. По-третє, «відкритим» залишається й питання про розмір премії, оскільки є лише вказівка на максимальний ліміт «преміальних виплат», які особа може отримати протягом року, однак взагалі відсутні будь-які засади щодо персоніфікованого підходу до визначення розміру премії серед державних службовців, які отримали відмінну оцінку за підсумками оцінювання, однак їх результати різняться між собою у межах «варіативних кордонів» нормативної фіксації відмінної оцінки.

Для максимально можливого використання ресурсу премії за підсумками щорічного оцінювання службової діяльності державних службовців цілком доцільним вбачається внесення змін та доповнень до чинного вітчизняного законодавства, а саме: нормативно закріпити визначення премії та її різновидів; фіксувати підстави для визначення відмінної оцінки за підсумками щорічного оцінювання результатів службової діяльності державних службовців й відмежувати їх від підстав позитивної оцінки, із одночасним закріпленням максимального відсотка тих осіб, які можуть отримати відмінну оцінку; закріпити максимальний розмір (до 20%) такого виду премії у відсотках до посадового окладу, тим самим забезпечивши диференціацію її розміру залежно від результатів оцінювання службової діяльності державних службовців.

### **Література:**

1. Коломоець Т.О. Премія за результатами щорічного оцінювання службової діяльності державних службовців – заохочення чи все ж таки самостійний різновид стимулу? // Юридичний науковий електронний журнал. – 2018. - № 5. – С. 114-120.
2. Коломоець Т.О. Стимули як засіб підвищення результативності діяльності публічних службовців: правовий аспект: науково-практичний

нарис/ Т.О. Коломоєць, М.В. Титаренко. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 76с.

## **ІУДЕЙСЬКА МУНІЦИПАЛЬНЕ-ПРАВОВА СИСТЕМА ТА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ІЗРАЇЛЮ: ПРОБЛЕМАТИКА ВЗАЄМОВПЛИВУ**

*Сухонос Володимир Вікторович*

*доктор юридичних наук, Сумський державний університет*

Іудейська державно-правова система має яскраво виражений етнонаціональний характер і найбільш чітко існує в Ізраїлі [3], який, на цілком слушну думку А. Даніеляна, «рухається у напрямку, здатному призвести до клерикалізації правової системи» [5, с. 12]. На клерикальному характері Ізраїлю наполягають й інші науковці [9, с. 27]. Недаремно проф. Е. Гутман писав, що «релігія в Ізраїлі є одночасно чинником як об'єднуючим, так і таким, що роз'єднує. Багато соціально-політичних конфліктів пов'язані з глибоким розколом ізраїльського суспільства з питання про релігію і державу. І неможливо проігнорувати внесок релігії в зміцнення єврейської національної самосвідомості в Ізраїлі, оскільки багатоконфесійність підтримує його відокремлення від інших етносів і кордон між ними» [4, с. 357].

Така ситуація склалася історично.

Річ у тім, що давньоєврейські держави Іудея та Ізраїль, під ударами з боку сусідів, припинили своє існування. Саме внаслідок цього євреї-іудеї були змушені спиратися на власні сили та звичаї, що, без сумніву, сприяло розвитку місцевої самоорганізації, втіленням якої спочатку були синагоги, а згодом – кібуци.

Спочатку синагогою називали не лише храм, а й громаду віруючих-іудеїв. Після руйнування Єрусалимського храму римлянами в 70 р. н. е. синагоги стали виникати за межами Палестини, поєднуючи функції храму та суспільно-адміністративного центру єврейської громади. Іудейським священнослужителем, який отримав повноваження в сімейних питаннях та відносини всередині громади став рабин [1, с. 106].

Сама ж іудейська система місцевого самоврядування була врегульована ще в Талмуді. Зокрема, в розділі I талмудичного трактату Бава Батра були врегульовані питання щодо спільного проживання городян, їх взаємні права та обов'язки, а саме: будівництво укріплень для захисту міста (Бава Батра I:5); створення суспільно-важливих будівель (синагог), отримання релігійних та священних речей, встановлення стандартів міри, ціни та заробітної плати, а також розробка

загальнообов'язкових правил, що поширювалися на жителів міста (Бава Батра Розділ I, Тосефта 11, 23); створення корпоративних норм, що регулювали питання страхування від нещасних випадків (Бава Батра Розділ I, Тосафот 11, 25–26) [6, с. 34].

Щодо кібуців, то ними визнаються сільськогосподарські комуни, які характеризуються спільною власністю і рівністю в праці та споживанні. Члени кибуцу не отримують зарплату, але мають все необхідне. Зараз кібуци займаються не тільки сільським господарством, а й різними виробництвами, а також туристичним бізнесом.

Практично у кожному кібуці Загальні збори є його вищим органом. Кожен кібуц також має двох постійних секретарів для внутрішнього і зовнішнього господарства. Крім цього в кібуці існує безліч комісій для вирішення різноманітних питань.

Описуючи заснований в 1951 р кібуц Йоват, І. Рахмані вказувала, що у ньому три школи (початкова, середня, вища), у кожній – свій директор. Дітей віддають в ясла в обов'язковому порядку з 3–4 місяців, на дванадцять дітей в яслах припадає п'ять вихователів.

Є культурний центр, поліклініка, лікарня і, навіть, власне кладовище з меморіалом 13 загиблих на війні членів кібуца. Члени кибуцу, як і всі ізраїльтяни, служать в армії – чоловіки 2 роки 8 місяців, жінки – рік і 8 місяців.

Родині члена кибуцу, а також поодиноким членам після 40 років кібуц виділяє квартиру 100–110 кв. м (стандартна: вітальня, кухня, три спальні, в кожному приміщенні – кондиціонер). Хоча зарплати в кібуці немає, але є річний бюджет і є базові суми, що виділяються кожному чоловікові, жінці (більше, ніж чоловікові, адже потреб більше) і на дітей (одяг, взуття). Виділяються гроші навіть на поїздки за кордон.

При цьому, діти, виростаючи, не стають автоматично членами кибуцу, так само, як і дружини-чоловіки, що прийшли в кібуц ззовні: всі вони проходять обов'язкову і дуже непросту процедуру прийому в члени кибуцу.

Описуючи цю процедуру, І. Рахмані зазначала: «Той, хто бажає стати членом кібуца подає заявку в письмовому вигляді. Потім приїжджає на співбесіду, яка проводиться двома представниками кібуца. Якщо він справить на них сприятливе враження, його запрошують в кібуц у гості на уїк-енд, під час якого він спілкується з жителями кібуца. Після цього ці жителі висловлюють свою думку про кандидата. Якщо ці думки позитивні, то здобувач проходить психологічні тести, що тривають 6–8 годин. Якщо тест пройдено успішно, то з кандидатом обговорюються умови і його випробувальний термін, протягом якого він проживає в кібуці в гостьовому статусі. Після закінчення цього терміну, при позитивному голосуванні на загальних зборах, його приймають в кібуц



кандидатом в члени на цілий рік. Потім всі члени кибуца заповнюють по ньому анкету-запитальник, а спеціальна комісія приймає вже остаточне рішення: так чи ні» [10].

Звісно, ототожнювати іудейську муніципальну систему із ізраїльською було б некоректним, адже, на цілком слушну думку Д. Лук'янова, іудейське (єврейське) право розглядається як одна з підсистем ізраїльського права» [8, с. 210].

Це вплинуло й на формування та функціонування органів місцевої влади (самоврядування) в Ізраїлі.

Історично в Ізраїлі створення органів місцевого самоврядування мало на меті суто адміністративні цілі. Їх повноваження завжди обмежувались рамками, встановленими урядом. Автономія цих органів була наслідком розподілу влади між центральними та місцевими органами управління. Сам адміністративно-територіальний поділ Держави Ізраїль регулювався відповідним законодавством. Ізраїльськими органами місцевого самоврядування є 40 міських муніципалітетів, які мають назву «іріот», 54 районні ради – мо'ауот езоріот, які об'єднують декілька населених пунктів, і 137 місцевих рад, котрі називаються «мо'ауот мекоміот» і розташовані в селищах міського типу та великих селах.

Означена система була закладена ще під час британської адміністрації підмандатного періоду, але спирається ще на османську систему місцевого управління. Саме тому система місцевого самоврядування в Ізраїлі передбачає принцип державного контролю за діяльністю муніципальних, районних та місцевих рад. Уряд може втручатися у справи місцевого самоврядування, якщо вважає, що цього потребують обставини, що склалися. Безпосередньо місцеві органи підпорядковуються міністру внутрішніх справ, який має право присвоювати статус міста будь-якому населеному пункту, змінювати межі муніципальних утворень і навіть відмінити повноваження окремих місцевих рад [7, с. 817–818].

Істотно впливає на ізраїльську муніципальну систему й іудейське право.

Зокрема, в ізраїльських містах діють міські рабинати. В 1980-тих роках їх нараховувалося близько 450 і вони перебувають на утриманні держави, муніципалітетів і селищних рад. При муніципальних і селищних радах діють релігійні ради, у функції яких входить облаштування та утримання микве (басейнів для релігійного обмивання), надання матеріальної допомоги синагогам, контроль за дотриманням релігійних правил (кашрут) в скотобійних і м'ясних крамницях, ресторанах, готелях тощо. Члени релігійної ради призначаються раз на чотири роки муніципалітетом, місцевим рабином і Міністерством у справах релігій [2].

Таким чином, місцеве самоврядування Ізраїлю має достатньо виражений релігійно-клерикальний характер. Проте, в умовах політично-несприятливого навколишнього середовища означена модель не лише сприяє виживанню країни, а й забезпечує її всебічний розвиток.

### Література:

1. Бажан Т. А. Религиоведение для юристов : Учебник / [Бажан Т. А., Старков О. В.] ; ред. О. В. Старков. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2007. – 491 с.
2. Володина Н. В. Иудаизм и конфессиональная политика в Израиле [Электронный ресурс] / Нина Витальевна Володина // Религия и право. – 2006. – № 1–2 (39). – Режим доступа : [http://www.sclj.ru/analytics/magazine/arch/detail.php?ELEMENT\\_ID=1286](http://www.sclj.ru/analytics/magazine/arch/detail.php?ELEMENT_ID=1286)
3. Володина Н. В. Иудейская государственно-правовая система [Электронный ресурс] / Нина Витальевна Володина // Научная сеть «Современное право». – 2013. – 27 ноября. – Режим доступа : <https://www.sovremennoepravo.ru/m/articles/view/%D0%98%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F-%D0%B3%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%8F-%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0>
4. Гутман Э. Религия в израильской политике: объединяющий и разделяющий фактор / Эммануэль Гутман // Политическая система Израиля / под ред. М. Лисака и Э. Гутмана. – Тель-Авив : б. и., 1976. – С. 357–410.
5. Даниелян А. С. Правовая система Израиля: история и современность : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / Армен Сергеевич Даниелян. – Краснодар, 2017. – 26 с.
6. Калинина Е. В. Государственно-правовое учение иудаизма. Ветхозаветная и талмудическая концепция : автореф. дис. на соискание учен. степени докт. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / Евгения Валерьевна Калинина. – Нижний Новгород, 2012. – 51 с.
7. Конституционное право зарубежных стран : учебник для вузов / [Даниленко В. Н., Кашкин С. Ю., Туманов В. А. и др.] ; под общ. ред. М. В. Баглая, Ю. И. Лейбо, Л. М. Энтина. – М. : НОРМА, 2004. – 832 с.
8. Лук'янов Д. В. Іудейське (єврейське) право / Д. В. Лук'янов // Велика українська юридична енциклопедія : у 12 т. / [редкол.: В. Я. Тацій (голова), Ю. С. Шемшученко, О. В. Петришин та ін.]. – Х. : Право, 2015–.

– Т. 3: Загальна теорія права / [редкол.: О. В. Петришин (голова), В. В. Лемак, Н. М. Оніщенко та ін.]. – 2017. – С. 206–211.

9. Новиков М. В. Клерикальное государство и церковь. взаимоотношения церкви и государства в Израиле и в сопредельных странах : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право; Конституционный судебный процесс; Муниципальное право» / Марк Владимирович Новиков. – М., 2013. – 37 с.

10. Рахмани И. В. Израиль: кибуц или коммунизм по-еврейски [Электронный ресурс] / Ирина Валентиновна Рахмани // Живой журнал. – 2016. –30 января. – Режим доступа : <https://irvara.livejournal.com/569383.html>

## **«КОЛЕКТИВНА» ПРЕМІЯ – РІЗНОВИД СТИМУЛУ ДЛЯ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ЧИ Є ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ?**

*Титаренко Марина Володимирівна  
аспірант кафедри адміністративного та господарського права,  
Запорізький національний університет*

В умовах пошуку оптимальних засобів мотивації публічних службовців до ефективної результативної та якісної праці законодавець все частіше звертається до питання аналізу зарубіжного досвіду вирішення цього питання та визначення можливих шляхів його запозичення для України. Зрозуміло, що результати діяльності публічного службовця певним чином залежить від того, якими є спонукальні до постійного вдосконалення у службовій діяльності засоби, наскільки реальними є можливості застосування цих засобів по відношенню до конкретної особи, наскільки вони є узгодженими із тими зусиллями які особа концентрує для досягнення найкращих результатів у своїй роботі. Традиційно серед таких спонукальних засобів важливу роль відводять матеріальним різновидам, в т.ч. й премії, зовнішні форми існування якої на сьогоднішній день вражають. Не тільки різними можуть бути її розміри, підстави, правові засади, а й суб'єкти, по відношенню до яких вона призначається. Аналіз вітчизняного законодавства свідчить про те, що переважною формою існування премії в аспекті суб'єкта, по відношенню до якого вона призначається, є індивідуальна або ж персональна премія. Остання передбачає чітку визначеність особи публічного службовця, по відношенню до якої вона призначається. В той же час аналіз законодавства зарубіжних держав свідчить про те, що

цілком поширеною є й премія, суб'єктом якої є «група», «колектив», «команда» певного публічного органу, як результат «винагороди» цієї групи осіб за результативну, ефективну, якісну діяльність саме у такому форматі, за вирішення цим колективом публічних службовців важливого публічного завдання, що стало можливим завдяки злагодженим зусиллям саме всього колективу публічних службовців. Більше того, можна навіть вести мову про нормативно-правове закріплення засад призначання такого різновиду премії, ліміту її розміру. Так, наприклад, у законодавстві Німеччини чітко передбачено, що розмір такої премії дорівнює «розмір 250 індивідуальних премій» [1, С.788]. При цьому подальший розподіл її розміру між «членами команди» здійснюється із урахуванням особистого внеску кожного із членів команди у досягненні позитивного результату [2, С.9].

Отже, погоджуючись із тим, що у вітчизняному законодавстві про «групову» («командну», «колективну») безпосередньої вказівки в аспекті використання відповідної термінології немає, в той же час однозначну відповідь про її відсутність, а точніше про відсутність правових засад її призначення, надати також неможна. Так, зокрема, у ч.3 ст. 50 Закону України «Про державну службу» безпосередньо зазначено, що «місячна або квартальна премія... відповідно до особистого внеску державного службовця в загальний результат роботи державного органу призначається». У доповнення цих положень ч.5 ст.52 цього Закону передбачає, що «премії виплачуються в межах фонду преміювання залежно від особистого внеску державного службовця в загальний результат роботи державного органу». Отже, тлумачення зазначених положень свідчить про позицію законодавця щодо преміювання з акцентом особистого внеску кожної особи у вирішення загального завдання, досягнення загального результату, що фактично можна розглядати як ознаку «групової» премії як різновиду стимулу. Це дозволяє стверджувати, що законодавець навіть на рівні базового законодавчого акту про державну службу закріплює засади «групової» премії, яка є підсумком результативного вирішення загального завдання у роботі державного органу, залежить саме від вирішення такого завдання зусиллями всього колективу. Якщо є успішний результат вирішення завдання, можна вести мову про наявність підстав для преміювання всього колективу. І саме те, що преміюванню підлягає група державних службовців, залучених до вирішення відповідного завдання, й дозволяє вести мову про те, що це не різновид «класичної» індивідуальної премії. Хоча премія призначається конкретній особі, в даному випадку мова все ж таки йде про «групову» премію, оскільки ця особа отримує премію за свою роботу саме у колективі і за підсумками не своєї особистої окремої службової діяльності, а саме за підсумками своєї участі у колективному

вирішенні загальних завдань державного органу. Саме тому цілком різними є підстави для індивідуальної премії (для державних службовців, наприклад, такою є премія за отримання відмінної оцінки за підсумками щорічного оцінювання службової діяльності, коли акцент уваги концентрується саме на персональних якостях службовців, на результатах його службової діяльності) та «групової» премії. Для усунення будь-яких підстав для різного тлумачення положень службового законодавства у частині визначення засад преміювання, доцільним вбачається уточнення їх щодо використання термінів «індивідуальна премія» та «колективна (або групова) премія» й закріплення засад їх призначення, в т.ч. й із запозиченням позитивного зарубіжного досвіду вирішення цього питання (зокрема, щодо ліміту їх розмірів, визначення критеріїв з'ясування особистого внеску публічного службовця у вирішення колективного завдання публічного органу, посилення засад прозорості, контрольованості, обгрунтованості процедури преміювання тощо).

#### **Література:**

1. Науково-практичний коментар до Закону України «Про державну службу» / К.Ващенко, І. Коліушко, В. Тимошук, С. Дерезь та ін. – К. : ФОРМ МОСКАЛЕНКО О.М., 2017. – 798с.
2. Хохлов В. Оцінювання держслужбовців: як не припуститися помилок? Юридичний вісник України. 6-12 грудня 2018 року. 14 (1187). С.9.

### **БЕЗВІЗНИЙ РЕЖИМ ДЛЯ УКРАЇНИ: РЕАЛЬНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

*Хрищева Олександра Георгіївна*

*студентка, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова*

Протягом існування Європейського Союзу його відносини з країнами світу визначаються різними форматами. Зокрема, одразу після розпаду СРСР постала необхідність визначення нового формату відносин ЄС з Україною, який набув свого виразу у формі стратегії партнерства і співробітництва.

Проводячи стратегічний курс на європейську інтеграцію, Україна зацікавлена у динамізації співробітництва в економічній, політичній, гуманітарній, науковій та інших сферах із ЄС.

Невід'ємний елемент цього шляху – повноцінний безвізовий режим для громадян України з боку країн-членів ЄС [1].

Актуальність обраної теми обумовлюється підписанням 17 травня 2017 року у Страсбурзі угоди про безвізовий режим України з Європейським Союзом, яка набула чинності 11 червня зазначеного року.

Питанню запровадження безвізового режиму для України присвячені роботи таких науковців, як: М. Чулаєвська, І.Сушко, О.Дзяд, О.Рудік, В. Товт та інших.

Скасування Європейським Союзом візового режиму для України було довгостроковою метою нашої держави. Перемовини з цього приводу тривали понад 10 років. Протягом 2005-2017 років спостерігалось пом'якшення візового режиму — проміжний етап на шляху вирішення зазначеного питання, який супроводжувався великою кількістю підписаних угод.

Лібералізація візового режиму була започаткована Україною у 2005 р., коли згідно з Указом Президента України від 26 липня 2005 р. в односторонньому порядку був введений безвізовий режим для громадян держав-членів ЄС [2].

18 червня 2007 року між Україною та Європейським Союзом підписано Угоду про полегшення візового режиму (набрала чинності з 1 січня 2008 р.). Положеннями Угоди встановлювались преференції для всіх категорій громадян України в частині, що стосується візового збору та тривалості візових процедур, а також спрощення візових процедур для окремих категорій громадян України.

Згодом за результатами 14-го Саміту Україна — ЄС, що відбувся 22 листопада 2010 р. у Брюсселі, Україна першою з країн поза межами Балкан отримала від Євросоюзу План дій щодо лібералізації безвізового режиму для короткострокових поїздок українських громадян до держав ЄС, що засвідчувало прогрес у розвитку відносин між двома сторонами.

27 червня 2014 року в Брюсселі була підписана Угода про Асоціацію з Євросоюзом, яку ратифікували парламенти всіх країн-членів ЄС, окрім Нідерландів.

28 лютого 2017 року представники Європейського парламенту та Ради ЄС уклали неофіційну угоду про візову лібералізацію для України, а в березні Комітет Європарламенту з внутрішніх справ та громадянських свобод схвалив безвізовий режим для України.

Безвізовий режим — це режим взаємовідносин між країнами, при якому громадянам цих держав не потрібне отримання візи для в'їзду на їх територію [3, с. 127].

17 травня 2017 року такий механізм запрацював між Україною та країнами Євросоюзу, що свідчить про можливість громадян України перетинати кордон із країнами ЄС без оформлення візи, але за наявності біометричного паспорту.

Щоб домогтися запровадження безвізового режиму, Україна провела цілий ряд реформ, прописаних у Плані дій щодо візової лібералізації з ЄС. Створення антикорупційних структур НАЗК і НАБУ, електронні декларації держслужбовців, реформи у сфері міграції, безпеки документів, захисту прав людини — все це стало можливим у результаті “безвізового діалогу” між Україною та Європейським Союзом.

Безвізовий режим дозволяє громадянам України знаходитись на території країн ЄС не більше 90 днів протягом будь-якого 180-денного періоду; надає право на відвідування культурних та спортивних заходів, журналістські поїздки, короткострокове навчання, обмін досвідом тощо.

“Безвіз” – це в першу чергу можливість вільно подорожувати європейськими кордонами. Крім фундаментальної свободи пересування, він також є важливим в економічному аспекті, оскільки стимулює поживлення авіа-, залізничних перевезень, розвиток туризму, бізнесу”, - зазначає голова комітету ВРУ у закордонних справах Ганна Гопко [5].

Безвізовий режим також сприяє культурному обміну українців та європейців, адже як наголошує асоційований експерт у сфері європейської безпеки Ради зовнішньої політики Олена Снігир “завдяки безвізовому режиму українці долучаються до культурного європейського простору, а європейці мають змогу відкрити для себе Україну” [5].

Тим часом, безвізовий режим не поширюється на роботу та постійне проживання в країнах ЄС, для цього необхідно, як і раніше, оформити спеціальну національну візу або свідоцтво на проживання.

Професор Національної металургійної академії України Валентина Лебедева вважає, що в результаті введення безвізу еміграційні процеси в напрямку ЄС стали більш інтенсивними, деякі країни ЄС (особливо Польща) законодавчо спростили легалізацію роботи в них українських громадян.

До того ж суттєво збільшилася кількість українських студентів, які навчаються в країнах ЄС. Це свідчить, з одного боку, про те, що безвізовий режим розширює можливості для молоді здобути вищу освіту, а з іншого боку, виїзд талановитої молоді з країни обернеться в перспективі втратами інтелектуального потенціалу [6].

Також аналітики зазначають, що не зважаючи на відсутність необхідності оплачувати візи і подавати документи в посольство і консульства країн ЄС, виїзд з України в країни ЄС, як і раніше, досить ускладнений різними фінансовими та організаційними вимогами і не став таким простим, як між країнами ЄС.

Відповідно до статистичних даних Державної прикордонної служби України, за рік функціонування безвізового режиму — з 11 червня 2017 року — понад 555 тисяч українців скористалися перевагами “безвізу” [4].

Проте, на жаль, попри всі позитивні аспекти безвізового режиму, зниження реальних доходів населення, насамперед через тарифну політику в сфері житлово-комунального господарства, унеможливило використання "безвізу" для туризму і відпочинку щодо значної частини громадян України.

Останнім часом Євросоюз докладає все більше зусиль задля того, щоб краще контролювати свої кордони. Наразі ЄС займається розробкою автоматичної системи попереднього контролю для громадян, які перетинатимуть європейський кордон на умовах безвізового режиму.

Очікується, що єдина загальноєвропейська система ETIAS буде сприяти підвищенню внутрішньої безпеки, запобіганню нелегальної іміграції, потрапляння в Шенгенську зону терористів, злочинців, шахраїв та зменшенню затримок на кордонах шляхом виявлення осіб, які можуть представляти ризик, перш ніж вони опиняться на зовнішніх кордонах ЄС.

Перед подорожжю необхідно буде зареєструватися в електронній системі, внести свої дані та сплатити €7 (дітям до 18 років та людям, старше 70 років – безкоштовно). Усі громадяни третіх країн, які мають безвізовий режим з ЄС, зокрема і українці, зобов'язані здійснити онлайн-авторизацію в ETIAS до в'їзду на територію Шенгенської зони.

Втім ETIAS все ще знаходиться на етапі узгодження, запуск системи планується у 2021 році.

Підсумовуючи вищевикладене, варто відзначити, що запровадження безвізового режиму між Україною та ЄС є беззаперечним досягненням для нашої держави, яке супроводжується рядом позитивних чинників, оскільки спростилися процедури в'їзду і значно більша кількість українців можуть їхати в країни Шенгену. "Безвіз" сприяє розвитку ділових контактів, необхідних для ефективного функціонування поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС, співпраці в економічній, політичній, науковій, культурно-гуманітарній та інших сферах.

Проблема лише у тому, що низький рівень доходів українців гальмує всебічну реалізацію безвізового режиму і не дає змоги громадянам України повністю інтегруватися в Європу.

Проте, на нашу думку, це лише справа часу. Безвізовий режим між Україною та ЄС функціонує тільки рік і українці ще не встигли оцінити усі переваги цього явища. Сподіваємось, що невдовзі в Україні вібудеться економічний зріст, який призведе до поліпшення добробуту українців та ще більше зміцнить зв'язок між народом України та громадянами Європейського Союзу.



### Література:

1. Безвізовий діалог Україна – ЄС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://netherlands.mfa.gov.ua/ua/aboutukraine/european-integration/visa-free-dialogue>. – Назва з екрану.
2. Указ Президента України №1131/2005 від 26 липня 2005 р. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1131/2005>. – Назва з екрану.
3. Риженко М. Ю. Візовий режим і право на свободу пересування / М. Ю. Риженко // Міжнародні читання присвячені пам'яті професора Імператорського Новоросійського університету П. Є. Казанського: матеріали Міжнародної конференції. – Одеса : Фенікс, 2010.- С. 126-128.
4. Звіт Державної прикордонної служби України щодо реалізації безвізового режиму з ЄС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dpsu.gov.ua/ua/zviti> – Назва з екрану.
5. Що отримують українці від безвізового режиму? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28542080.html> . – Назва з екрану.
6. Welcome to Europe: яким був перший рік безвізу з ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://vesti-ukr.com/strana/291917>. – Назва з екрану.

---

Науковий керівник: Саракуца Марія Олександрівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та правосуддя, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.  
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне  
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

---

---

## **ДО ПИТАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН У ЦИФРОВИЙ ПРОСТІР**

*Варава Катерина Ігорівна*

*студентка 3 курсу 20 групи, Інституту прокуратури та кримінальної  
юстиції, Національного юридичного університету імені Ярослава  
Мудрого*

Україна посідає перше місце в Європі та четверте місце у світі за обсягом фінансових потоків і кількістю завдань, що виконуються на цифрових робочих платформах. У той час як кількість українців, що задіяні на цифрових платформах, невпинно зростає, сфера регулювання трудових відносин у gig-економіці не має відповідного закріплення у національному законодавстві.

Виконання роботи у сфері gig-економіки за допомогою цифрових платформ («crowdwork» - фріланс) чи мобільних додатків («work-on-demand» - робота за вимогою) стає однією з найбільш поширених форм зайнятості у світі, і тому потребує цілісного і глибокого дослідження.

Проблема регулювання трудових відносин у цифровому просторі постала перед усією міжнародною спільнотою. Передові країни вже запроваджують норми і механізми регулювання відносин у gig-економіці. Закон міста Нью-Йорк «Фріланс не безкоштовний» («Freelance Isn't Free» Act) визначає статус фрілансерів: їх права і обов'язки, механізми захисту порушених прав і гарантії діяльності. Окремі розділи у національному законодавстві Франції, Німеччини, Італії присвячені регулюванню праці фрілансерів і робітників за вимогою. Так, наприклад, для Німеччини передовою метою є включення фрілансерів до законодавчої пенсійної системи. На національному рівні запроваджуються норми рекомендаційного характеру, а саме: «Кодекс поведінки з використанням цифрових платформ» (Німеччина), «Франкфуртська декларація про роботу на цифрових платформах» (країни Європи). Питання правового регулювання праці фрілансерів є актуальним і для Росії, яка закріпила і визнала фріланс як трудові відносини, і впровадила механізм регулювання праці даної нової категорії працівників.

У gig-еconomy розрізняють дві форми зайнятості «crowdwork» (фріланс) - це робота, яка виконується за допомогою онлайн-платформ; і «work-on-demand» (робота за вимогою) - це роботи, пов'язані з традиційною робочою діяльністю, які пропонуються та призначаються через мобільні додатки. Найбільш дискусійним питанням серед науковців є визначення статусу цих двох категорій. У більшості випадків платформи і мобільні додатки пропонують вступати виконавцю роботи у відносини клієнт - незалежних підрядників або самозайнята особа, а не у якості роботодавця – працівник (у розумінні трудового права). Контракти, які пропонують платформи або мобільні додатки, не враховують інтереси фрілансерів. Хоча цифрові платформи і мобільні додатки пропонують свободу для фрілансерів щодо умов праці. Однак доки існують санкції за неприйняття роботи на цифрових платформах, працівника не можна вважати незалежним підрядником, адже він не має відповідного ступеня незалежності. Відмова від санкції за неприйняття роботи з боку платформи фактично ставить фрілансера у статус незалежного підрядника. І тим самим фрілансери не підпадають під регулювання трудового законодавства і вимушені самотійно нести ризики соціального забезпечення.

Міжнародний досвід пропонує вирішення цієї проблеми шляхом включення фрілансерів у систему соціального забезпечення. Адже, фактично виконуючи роботу на рівні із традиційними працівниками, фрілансери позбавленні прав, що стосуються соціальних гарантій. Демократичне суспільство повинно залишатися демократичним, працівники повинні мати демократичний вплив на управління роботою. Це так само справедливо на цифрових платформах, як у промисловому виробництві та офісній роботі. Тому залучення сфери праці фрілансерів у предмет регулювання національного законодавства сприятиме соціальній захищеності працівників, зростанню економіки, утвердженню соціальної справедливості і демократії.

---

Науковий керівник: Серєда Олена Григорівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

## СТРОКИ У ПРАВІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

*Гуйван Петро Дмитрович*

*кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, докторант  
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Відповідно до Конвенції, якою була заснована Всесвітня організація інтелектуальної власності у 1967 р. у Стокгольмі, інтелектуальна власність об'єднує права, що належать до літературних, художніх і наукових здобутків, виконавчої діяльності артистів, звукозапису, радіо- і телевізійних передач, наукових відкриттів у галузях людської діяльності, винаходів та промислових зразків, товарних знаків, знаків обслуговування, фірмових найменувань і комерційних позначень, захисту від недобросовісної конкуренції, всі інші права, що належать до інтелектуальної власності у виробничій, науковій, літературній і художній галузях. Як бачимо, під загальним терміном об'єднано досить багато різних за змістом і навіть зовнішніми проявами та ознаками явищ. Спільними рисами, які характеризують право на об'єкти інтелектуальної власності, в науковій літературі визнано наступні. Це їхній абсолютний характер, обмеженість строку дії, виключність по відношенню до третіх осіб, обмеженість території застосування. Загальним рисами різних прав інтелектуальної власності є також одноманітність способів правового захисту їх у разі порушення іншими особами [1, с. 27-28]. Разом з тим, впадає в очі певна відмінність у способах правового опосередкування окремих відносин інтелектуальної власності, і ця відмінність передовсім викликана не однаковим характером таких відносин, що обумовлено специфікою об'єктів. Відтак, проблематика потребує всебічного дослідження в різних напрямках.

Дані питання залишаються ще недостатньо опрацьованими і потребують подальшого вивчення шляхом дослідження є темпоральних впливів на порядок виникнення, припинення, способи та можливості здійснення права інтелектуальної власності особи на винаходи та інші об'єкти патентного права, а також особливостей часових чинників в їхньому взаємозв'язку з ринком інтелектуальних продуктів. То дасть змогу встановити реальний зміст відповідних темпоральних характеристик. Попри схожість сутнісних характеристик темпоральний інструментарій, що забезпечує виміри у патентному праві, кардинально відрізняються від правових механізмів, що опосередковують те ж авторське право. Так, творець отримує статус суб'єкта авторського права від моменту створення твору, при цьому такий результат не залежить від публікації чи іншого оприлюднення. Втім, суб'єкт авторського права для засвідчення авторства на оприлюднений чи не оприлюднений твір, факту

і дати опублікування твору чи договорів, які стосуються права автора на твір, у будь-який час протягом строку охорони авторського права може зареєструвати своє авторське право у відповідних державних реєстрах (ч. 5 ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [2]), але такий вчинок не є обов'язковим, він не породжує, а радше посвідчує назовні факт існування права інтелектуальної власності, яке виникло в момент створення твору.

Дещо складніші темпоральні критерії встановлені законом для реалізації так званого права слідування. Стаття 27 спеціального авторського закону зазначає, що автор твору образотворчого мистецтва, а у разі його смерті - спадкоємці впродовж встановленого строку дії авторського права користуються щодо проданих автором оригіналів творів образотворчого мистецтва невідчужуваним правом на одержання п'яти відсотків від ціни кожного наступного продажу твору через аукціон, галерею, салон, крамницю тощо, що йде за першим його продажем, здійсненим автором твору. Виплата винагороди у цьому випадку здійснюється зазначеними аукціонами, галереями, салонами, крамницями тощо. Стаття 448 ЦКУ дає більш широке визначення кола об'єктів, щодо яких застосовується право слідування, поширюючи його дію на випадки продажу оригіналу художнього твору чи оригіналу рукопису літературного твору. Враховуючи, що ст. 433 ЦКУ поняттям літературних та художніх творів охоплює такі явища, як романи, поеми, статті та інші письмові твори; драматичні, музично-драматичні твори; музичні твори (з текстом або без тексту); аудіовізуальні твори; твори живопису, архітектури, скульптури та графіки; фотографічні твори; твори ужиткового мистецтва; ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки; переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів; збірники творів, якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності, мусимо констатувати, що автор чи його спадкоємці вправі отримувати упродовж часу дії авторського права 5 відсотків від ціни кожного продажу оригіналу твору, причому не тільки на аукціонах, у галереях, салонах чи крамницях, а й у будь-якому іншому випадку. Втім, вважаємо подібний підхід законодавця навряд чи виправданим, в першу чергу, з огляду на проблемність його реалізації, що і підтверджується практикою.

Від описаних досить спрощених механізмів набуття авторського та суміжного права досить суттєво відрізняється порядок отримання права інтелектуальної власності, встановлений патентним законодавством України. Його набуття пов'язане з державною реєстрацією прав на результати науково-технічної творчості, зокрема, - винахід, корисну модель, промисловий зразок. Саме внаслідок такої реєстрації вони

отримують правову охорону, що посвідчується охоронним документом певної форми – патентом. (ст. 462 ЦКУ). Механізм державного контролю за порядком виникнення та здійснення патентного права інтелектуальної власності обґрунтовується підвищеною соціально-економічною цінністю даного виду творчої діяльності. Згідно з концепцією, висловленою Дж. Локком, монополія особи на інтелектуальну власність базується на співставленні двох основних чинників: кожен має право власності на робочу силу свого тіла та розуму і застосування праці до речі, котра не має власника, створює право власності на дану річ. Розгляд даної теорії в контексті прав інтелектуальної власності дозволяє пояснити, чому саме винахідник отримує відповідний патент [3, с. 47].

Монополія, що забезпечує право інтелектуальної власності на об'єкти науково-технічної творчості, не може бути абсолютною, в усіх суспільствах вона досить жорстко обмежена в часі. При цьому враховується й існуюча конкуренція аналогічних товарів, технологій, торгівельних марок тощо. Відтак згідно з нашим законодавством строк дії деклараційного патенту встановлено тривалістю 10 років, патенту на винахід - 20 років (ч. 4 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»). Обчислюється вказаний період не від моменту видачі чи реєстрації патенту, а від часу подання заявки. Але від часу подання заявки до видачі (реєстрації) патенту спливає тривалий строк, більш того, до закінчення встановленого законом часу чинності охоронюваного права інтелектуальної власності з урахуванням тривалості різноманітних експертиз, часу на оскарження подібних дій та поширеного в Україні нехтування судами встановленим законом строком для розгляду спорів, досить вірогідною (та підтвердженою на практиці) є ситуація, коли суб'єкт, що подав заявку до Установи, так і не отримує патентного захисту свого інтелектуального права з огляду на вплив строку чинності патенту, який, повторимо, обчислюється від моменту подачі заявки. У кращому разі, суб'єкт звернення отримує правовий захист свого права на винахід, але його тривалість явно буде значно меншою від номінального строку чинності патенту. Відтак, права, що впливають з патенту, діють від дати публікації відомостей про його видачу, а сам патент стає чинним набагато раніше – від дати подання заявки.

Права, що впливають із реєстрації топографії ІМС, діють від дати внесення відомостей про топографію ІМС до Реєстру [4]. Після реєстрації топографії ІМС в місячний строк видається свідоцтво суб'єкту права інтелектуальної власності, яке діє десять років від дати подання заявки до Установи або від дати першого використання топографії ІМС (п. 3 ст. 4 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем»). Втім, стаття 475 ЦКУ дещо по-іншому формулює вказаний темпоральний чинник. Вона вказує, що майнові права інтелектуальної

власності на компонування інтегральної мікросхеми є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації за умови підтримання чинності цих прав відповідно до закону; строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми спливає через десять років, що відліковуються від дати подання заявки на компонування інтегральної мікросхеми в установленому законом порядку. Оскільки спеціальний закон має пріоритет над загальним, мусимо використовувати його приписи, зокрема і щодо обчислення строку чинності свідоцтва від дати першого використання топографії ІМС. Ось тільки розділовий сполучник «або» не надає визначеності коментованому правилу ч. 3 ст.4 Закону, бо передбачає широке використання суб'єктивних підходів у його застосуванні.

Але значно більш важливою та проблемною є взагалі ситуація з початком відліку часу чинності свідоцтва не з моменту державної реєстрації, а задовго до цього, тобто від часу, коли про дію свідоцтва як документу, що посвідчує суб'єктивне право інтелектуальної власності носія, не могло бути й мови. Тут для виправлення становища слід використати ті ж застереження, що вже лунали при аналізі темпоральної складової права інтелектуальної власності на винахід – облік строку документу, що посвідчує та охороняє це права має відбуватися від моменту його реєстрації.

Як ми переконалися, головна проблема щодо часового виміру прав інтелектуальної власності на об'єкти патентного права перебуває в площині тривалості виключних прав творця. На наше переконання, дане питання потребує прискіпливої уваги. Звісно, бажаний результат може досягатися за рахунок коригування темпоральних координат виключних прав творця. Але то не обов'язково. Одним із способів його досягнення є удосконалення чинного законодавства про примусове відчуження прав на винахід, коли за рішенням суду надається дозвіл заінтересованій особі на використання винаходу (корисної моделі) з визначенням обсягу його використання, строку дії дозволу, розміру та порядку виплати винагороди власнику патенту. Наразі слід встановити більш конкретні підстави для подібних вчинків та механізм (в тому числі і часові чинники) їхнього здійснення. Крім того, назріла необхідність змінити правила обчислення строків чинності майнових прав, що випливають із патенту (те ж саме стосується і свідоцтв). Строки чинності патенту, яким посвідчується право інтелектуальної власності творця, повинні обчислюватися від моменту їхньої державної реєстрації. Це дозволить наповнити зміст даного охоронного документу реальною сутністю відповідно до свого призначення упродовж всього періоду дії.

### Література:

1. Воробьева К. И., Корочкова С.И. Интеллектуальная собственность как объект правовой и экономической защиты. Научная периодика: проблемы и решения. 2011. № 4. С. 27-29.
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
3. Locke J. The Second Treatise. Section 27 in Two Treatises of Government edited by Peter Laslett. Cambridge University Press. 1970. 464 p.
4. Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80>

## СОВРЕМЕННОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВЕКСЕЛЯ В УКРАИНЕ

*Цветкова Ирина Геннадьевна*

*докторант докторской программы «Юридическая наука», Балтийской международной академии, магистр права*

С развитием товарно-денежных отношений вексель постепенно превратился в универсальный кредитно-расчетный инструмент, используемый в коммерческой и банковской практике. В Украине доверие к векселям существенно подорвано. Это связано с их использованием для легализации денежных средств, оптимизации налогов, а также увеличении как активов, так и долгов компаний.

Стоит упомянуть и о реализации энергетических и казначейских векселей госпредприятием «Укрспецфин», осуществляемой по коррупционным государственным программам. Счетная палата Украины в 1999 году указала, что из проверенного обращения 86 казначейских векселей на сумму 104 миллионов гривен 65% осуществлено незаконно, под фиктивную кредиторскую задолженность, а 11% – не по целевому назначению, то есть на расходы, не предусмотренные сметами и т. д.[1] Также в результате всеукраинского вексельного взаимозачета группа компаний сумела заработать на ликвидных векселях, но при этом в финансовых отделах многих предприятий накопилось огромное количество векселей, не имеющих спроса.

Вместе с тем, в сложившейся в результате мирового кризиса проблематичной макроэкономической ситуации, приведшей к остановке многих финансовых рынков, вексельное обращение во многих странах не только продолжает функционировать, но и играет стабилизирующую роль. Вексель используется как удобный инструмент финансирования



малого бизнеса при получении денежных средств на льготных условиях за счет универсальных возможностей векселя как финансового инструмента.

Привлекательность использования векселя заключается в следующем:

1) вексель может быть выпущен под материальные и нематериальные объекты собственности, такие как: патенты, «ноу-хау», новые технологии и т.д.;

2) вексельная строгость обеспечивает интересы приобретателя векселя и гарантирует получение финансовых средств векселедателю;

3) как залоговое обязательство вексель универсален как для партнеров по бизнесу, так и для банков;

4) вексель способствует привлечению денежных средств на длительный срок, что обеспечивает более стабильное развитие экономики, направление финансовых инвестиций в основной капитал.

К этому нужно добавить простоту и дешевизну выпуска, оперативность обращения векселей без посредничества банков, а также максимальную защиту прав всех участников вексельного обращения международным вексельным правом [2; 3; 4].

Одним из возможных способов восстановления репутации векселей для Украины могло стать использование современных методов вексельного обращения. Уже сегодня в некоторых странах Европейского союза оформление векселя стало возможно в электронном виде. Кроме того, появились различные системы поддержки торгов и вексельные терминалы - системы выставления и получения котировок различных векселей. Создание вексельного терминала позволяет не только отслеживать котировки, но проверять фиктивные и дефектные векселя.

Дефицит оборотных средств может способствовать восстановлению спроса на векселя. В условиях ограниченной ликвидности и высокой стоимости ресурсов развитый рынок векселей мог бы оживить экономику Украины, ведь они могут приниматься как средство платежа и могут быть инструментом кредитования.

### **Литература:**

1. ЗВІТ про діяльність Рахункової палати України у 1999 році // [Электронный ресурс]: - Режим доступа: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/ru/publish/article/36542.jsessionid=7C0CEE1273D4098594D18F2792217890>
2. Bills of Exchange Act 1882, Whole Act, 1882 c. 61 (Regnal. 45\_and\_46\_Vict) [Электронный ресурс]: - Режим доступа: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/45-46/61>
3. Convention Providing a Uniform Law For Bills of Exchange and Promissory Notes (Geneva, 1930). The League of Nations [Электронный

ресурс]: - Режим доступа: <http://www.jus.uio.no/lm/bills.of.exchange.and.promissory.notes.convention.1930/doc.html>

4. UNIFORM COMMERCIAL CODE. Act 174 of 1962 [Электронный ресурс]: - Режим доступа: [http://www.legislature.mi.gov/\(S\(kidfh1nkkbu0ctnkrs4nepqj\)\)/documents/mcl/pdf/mcl-Act-174-of-1962.pdf](http://www.legislature.mi.gov/(S(kidfh1nkkbu0ctnkrs4nepqj))/documents/mcl/pdf/mcl-Act-174-of-1962.pdf)

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.  
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.  
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

---

---

**ВДОСКОНАЛЕННЯ ДОКУМЕНТООБІГУ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО  
РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ**

*Ангеленюк Анна-Марія Юріївна*

*кандидат юридичних наук, Львівський державний університет  
внутрішніх справ*

Враховуючи норми сучасного кримінального процесуального законодавства, слід наголосити, що з введенням в дію положень процесуального керівництва (ч. 2, ст. 36 Кримінального процесуального кодексу) [1] збільшилось коло питань які слідчий та прокурор повинні вирішувати разом, а отже процесуально взаємодіяти між собою, що передбачає збільшення документообігу між вказаними вище суб'єктами.

Ефективність взаємодії між суб'єктам у досудовому розслідуванні залежить від використання у цьому процесі можливостей сучасної техніки. Автоматизація процесу розслідування розглядалась у роботах Г.К. Авдєєвої, А.І. Анапольської, В.О. Коновалової, В.В. Крилова, В.Є. Корноухова, В.Ю. Шепітька та інших учених. Однак, не достатньо звернено увагу на питання щодо автоматизації процесу саме документообігу. Так, з метою покращення ефективності роботи слідчого запропоновано використовувати спеціальні програмні пакети автоматизованих робочих місць слідчого «Робоче місце слідчого» (Україна) та інші у яких реалізується автоматизація складання процесуальних документів у вигляді баз даних із бланками цих документів, або у вигляді еталонних їх зразків [2, с. 3]. Однак такі програмні пакети не вирішують питання документообігу між слідчим та прокурором-керівником у кримінальному провадженні.

Для покращення ефективності документообігу під час взаємодії слідчого та процесуального прокурора слід створити окрему електронну систему документообігу, або забезпечити функціонування такої у межах ЄРДР, яку офіційно ввести в дію на законодавчому рівні.

Вивчаючи законодавство зарубіжних країн, слід зазначити, що практика застосування сучасних технологій документообігу має місце у кримінальному процесі та використовується як для полегшення роботи з документами так і під час застосування кримінально-процесуальних дій. Так у Сполучених штатах Америки якщо протягом декількох днів місце перебування підозрюваного невідоме, то його дані вносяться до бази даних інформаційного центру (National Crime Information Centre (NCIC)).

Завдяки якій полісмен може швидко через електронний пристрій отримати ордер на арешт розшукуваної особи, що і є підставою затримання так як і оригінал ордеру [3, с. 94].

Рухаючись у напрямку вдосконалення документообігу під час досудового розслідування слід звернути увагу не тільки на покращення можливостей створення документів, але й на швидкий обмін документами між суб'єктами, що повинні взаємодіяти між собою під час складання та погодження кримінальних процесуальних документів.

### **Література:**

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show
2. Автоматизоване робоче місце як один із напрямів удосконалення роботи слідчого / А.І. Анапольська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: aspirantura.16mb.com/doc/conf2015/s2
3. Penal Code. With Selected Provisions from Other Codes and Rules of Court. – California, 2009. – p. 2669.

## **ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ ТА ТРУПА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВА**

*Дмитрук Юрій*

*курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України*

Огляд місця події та трупа у криміналістичній літературі характеризується як одна із найскладніших слідчих (розшукових) дій. В ході її проведення вирішуються багатопланові завдання розслідування вбивства, отримуються різноманітні фактичні дані, тому проведення такої дії слідчим, потребує значних зусиль і часу.

Метою даної публікації є формулювання поняття огляду місця події та трупа, виокремлення стадій, методів, використовуваних техніко-криміналістичних засобів та типових слідів злочинної діяльності.

Окремі питання огляду місця події та трупа розглядалися в публікаціях Є. Ю. Березутського [1], І. В. Борисенка [2], В. І. Боярова [3], В. Е. Коновалової [4], Д. П. Рассейкіна [5], О. С. Саїнчина [6], А. В. Старушкевича [7] та ін.

Огляд місця події та трупа – слідча (розшукова) дія, яка спрямована на вивчення місця події та трупа, виявлення, фіксацію та вилучення речових доказів, з'ясування всіх обставин вчинення злочину. Завданням

огляду місця події та трупа є з'ясування питань, які можуть допомогти розкрити вбивство.

До таких питань зазвичай відносять: яка подія відбулася і чи є вона вбивством; чи є місце виявлення трупа безпосереднім місцем вбивства, якщо ні, то за якими ознаками можна визначити таке місце; хто вбитий та коли; скільки було злочинців; яким шляхом вони проникли та покинули місце події; з допомогою яких засобів вчинено вбивство та які заходи вжиті для його приховування; що залишив злочинець на місці події та що забрав із собою; які фактичні дані свідчать про особу злочинця та його мотиви і т. ін. [8, с. 272-274].

Науковці виділяють два основні методи огляду місця події: 1) об'єктивний метод – це детальний огляд, опис та дослідження всіх ділянок де можуть бути виявлені сліди злочину; 2) суб'єктивний метод – огляд, проводиться за явними слідами злочинця [9, с. 126].

Підготовчі дії, пов'язані з оглядом місця події, поділяють на два основні етапи: 1) дії до виїзду на місце події, 2) дії після прибуття на місце. Підготовчі дії слідчого до виїзду на місце події полягають у такому: уточнення місця події згідно до повідомлення, що надійшло; вжиття заходів щодо надання медичної допомоги потерпілому; перевірка готовності техніко-криміналістичних засобів; визначення осіб, які прийматимуть участь у даній слідчій (розшуковій) дії.

Після прибуття на місце події слідчий вживає таких заходів: проводить опитування свідків; дає розпорядження працівникам оперативного підрозділу, щодо проведення певних розшукових заходів; визначає функції кожного учасника огляду місця події [9, с. 125].

Методи проведення огляду класифікують: а) за послідовністю проведення та глибиною дослідження (загальний та детальний); б) за характером дослідження (статичний та динамічний) [9, с. 126].

Загальний огляд здійснюється слідчим з метою ознайомлення з обстановкою на місці події, отримання уяви щодо характеру події, яка мала місце. Детальний огляд – передбачає ретельне вивчення місця вчинення злочину в цілому та кожного об'єкта даного злочину зокрема.

Статичним методом – досліджують у стані спокою, певний предмет або об'єкти обстановки місця події. Динамічний метод – припускає дослідження об'єктів в динаміці, тобто шляхом переміщення, взяття в руки, огляд з усіх боків, опис, вимірювання і т. ін.

Зовнішній огляд трупа здійснюється за участю судового медика, дозволяє робити висновки про час настання смерті, місце її спричинення, про те чи переміщався труп, про спосіб і засоби спричинення смерті. Такі відомості носять імовірнісний характер, через те що точна відповідь може бути дана лише за результатами судово-медичного дослідження трупа.

На місці події залишаються різні сліди, зокрема: нігтів рук людини; зубів; крові; слини; волосся; предметів і т.ін., тому доречно використовувати спеціалістів різних напрямів, зокрема криміналіста, судового баліста, трасолога, а в окремих випадках судового психолога чи психіатра [10, с. 97-98].

Результати огляду місця події фіксуються в протоколі, який заповнює слідчий.

При проведенні даної слідчої (розшукової) дії найбільш доречно використовувати засоби фіксування (відеокамера, фотоапарат, диктофон). Завдяки їм, робота слідчих полегшується, стає більш ефективною.

Отже, огляд місця події та трупа є досить складною первинною слідчою (розшуковою) дією. Його правильне проведення є незамінним для успішного розкриття та розслідування вбивства.

### **Література:**

1. Березутский Е. Ю. Исследование места убийства – криминалистическая операция. Некоторые вопросы теории и практики: монограф. Иркутск: изд-во ИГЭА, 2001. 232 с.
2. Борисенко І. В. Методика розслідування вбивств з розчленуванням трупа: дис. ... кандидата юрид.наук: 12.00.09. Харків, 1999. 221 с.
3. Бояров В. І. Особливості методики розслідування вбивств, скоєних в умовах протистояння злочинних угруповань: дис. ... кандидата юрид.наук: 12.00.09. Київ, 2000. 209 с.
4. Коновалова В. Е. Убийство: искусство расследования: монограф., Харьков, 2001. 311 с.
5. Рассейкин Д. П. Осмотр места происшествия и трупа при расследовании убийств. Саратов: Приволж.кн.изд-во, 1967. 152 с.
6. Саїнчин О. С. Розкриття і розслідування умисних убивств: концептуальні і практичні основи: монограф. Одеса: Юрид. літ., 2004. 408 с.
7. Старушкевич А. В. Огляд місця події при виявленні невідомих, розчленованих і скелетованих трупів. *Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів*: навч.посібн. / Бахін В. П., Клименко Н. І., Котюк І. І. та ін.; за ред. Н. І. Клименко. Київ: Юрінком Інтер, 2005. С. 63-69
8. Шепитько В. Ю. Криминалистика: курс лекцій. Харьков: Одиссей, 2003. 352 с.
9. Криміналістика: підручник / П. Д. Біленчук, М. В. Салтевський, А. В. Старушкевич та ін.; за ред. П. Д. Біленчука. Київ: вид-во «ПРАВО», 1997. 256 с.

10. Старушкевич А. В. Криміналістичний аналіз слідової картини сексуальних вбивств. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2004. № 60-62. С. 92-98.

---

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

## ВИДИ ТА СТРУКТУРА ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Косінога Леонтій Ігорович*

*курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України*

В останні два десятиліття зріс інтерес науковців до дослідження «комплексних» міждисциплінарних понять з використанням діяльнісного підходу. Серед таких понять слід виділити «злочинну діяльність».

Науковцями досліджується як саме поняття «злочинна діяльність», зокрема: С. Ф. Денисюк [1], А. Зелінський [2], С. Є. Євдокіменко [3], Н. С. Карпов [4], В. О. Сакало [5], так і окремі види злочинної діяльності, зокрема: «корислива злочинна діяльність» (А. Ф. Зелінський, М. Й. Коржанський [6]), «професійна злочинна діяльність» (О. А. Платонов [7]), «злочинна діяльність у сфері поширення порнографії» (А. В. Старушкевич [8; 9]), «злочинна діяльність у сфері порушення авторського та суміжних прав» (А. В. Старушкевич, О. В. Таран [10]), «організована злочинна діяльність» (С. Єфремов [11]), «злочинна діяльність у сфері оподаткування» (О. Задорожний [12]), виокремлюють також види «організованої злочинної діяльності» (В. Ф. Ущаровський [13], Т. В. Мельничук [14]).

Одні науковці у структурі злочинної діяльності виділяють: систему суспільно небезпечних (заборонених законом) дій або бездіяльність; загальний мотив дій та їх мету; регулювання дій або бездіяльності свідомістю і волею; створення сприятливих умов для вчинення злочинних намірів; способи підготовки, вчинення та приховування злочинів [15, с. 67].

Інші дійшли висновку, що злочинна діяльність це дії які: заздалегідь сплановані та реалізовані; такі дії систематизовані; дії виконуються

особою або організованою групою осіб; дії спрямовані на підготовку, вчинення та приховування злочинів; дії спрямовані на ухилення від кримінальної відповідальності; дії забезпечують досягнення постійних злочинних результатів; дії розраховані на тривалий життєвий час [16, с. 16].

Також зазначається, що система дій притаманних злочинній діяльності, викликає зміни в матеріальному середовищі (природі, суспільстві) [17, с. 47].

Отже, узагальнюючи погляди науковців можна констатувати, що злочинна діяльність включає в себе такі обов'язкові елементи: дії або бездіяльність, які систематизовані у спосіб злочину; суб'єкт діяльності; мотиви та мета дій; умови для реалізації дій. Також важливим елементом є «відображуваність» злочинної діяльності у навколишньому середовищі у вигляді слідів.

### Література:

1. Денисюк С. Ф. Злочинна діяльність: поняття, структура та характеристика її елементів. *Право і безпека*. 2011. № 1. С. 135-140.
2. Зелінський А. Злочинна діяльність: поняття та відповідальність. *Радянське право*. 1991. № 12. С. 19-22.
3. Євдокіменко С. В. Злочинна діяльність: сутність та криміналістичні аспекти боротьби з нею: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2002. 17 с.
4. Карпов Н. С. Злочинна діяльність: монографія. Київ: вид-во Семенко Сергія, 2004. 310 с.
5. Сакало В. О. Злочинна діяльність як соціальне явище. *Актуальні проблеми формування правової держави в Україні (до 50-ї річниці Конвенції про захист прав людини та основних свобод)*: тези доп. та наук. повідомл. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2000. С. 172-174.
6. Зелінський А. Ф., Коржанський М. Й. Корислива злочинна діяльність: монографія. Київ: Генеза, 1998. 144 с.
7. Платонов О. А. Професійна злочинна діяльність: поняття, ознаки та значення. *Актуальні проблеми правознавства*: тези доп. і наук. повідомл. учасн. наук. конф. молодих учених та здобувачів. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2006. С. 220-222.
8. Старушкевич А. В. Злочинна діяльність у сфері поширення «дитячої» порнографії: проблеми моделювання з метою протидії. *Ученые записки Таврического национального университета*. 2006. Т. 19 (58). № 1. Юридические науки. С. 99-109.



9. Старушкевич А. В. Криміналістичний фазовий аналіз злочинної діяльності у сфері поширення «дитячої» порнографії з допомогою сучасних інформаційних технологій. *Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС*. 2005. Спец. вип.: Злочини у сфері використання комп'ютерної техніки: проблеми кваліфікації, розслідування і попередження. 2005. С. 116-121.
10. Старушкевич А. В., Таран О. В. Криміналістичний аналіз злочинної діяльності у сфері порушення авторського та суміжних прав. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 2: Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 19-20 червня 2002 р.). Харків: Право, 2002. С. 131-137.
11. Єфремов С. Організована злочинна діяльність як кримінально-правова проблема. *Прокуратура. Людина. Держава*. 2005. № 12. С. 75-81.
12. Задорожний О. Злочинна діяльність у сфері оподаткування. Загальна характеристика. *Прокуратура. Людина. Держава*. 2005. № 4. С. 58-64.
13. Ущатовський В. Ф. Організована корислива злочинна діяльність як невід'ємна ознака предмета організованої злочинності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2006. № 5. С. 76-83.
14. Мельничук Т. В. Поняття та сутність організованої злочинності у зовнішньоекономічній сфері в контексті категорії «злочинна діяльність». *Кримінологія в Україні та протидія злочинності*. Одеса: Фенікс, Нац. юрид. акад., 2008. С. 240-248.
15. Кузьмічов В. С., Москві Ю. В. Криміналістичне вивчення злочинної діяльності. *Право України*. 1999. № 5. С. 65-67.
16. Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: монограф. Одеса: Фенікс, 2007. 260 с.
17. Криміналістика: підручник / Біленчук П. Д., Лисиченко В. К., Клименко Н. І., Старушкевич А. В. та ін.; за ред. П. Д. Біленчука. Київ: Атіка, 2001. 544 с.

---

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

## СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «РІВНІСТЬ» ТА «НЕДИСКРИМІНАЦІЯ»

*Майстренко Марія Миколаївна*

*кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального процесу факультету №1 ІПФПНП, Львівський державний університет внутрішніх справ*

Ключовою засадою сучасної побудови громадянського суспільства, правової держави є принцип рівності. Закріплений на конституційному рівні принцип рівності є однією з основних вимог загальнолюдської справедливості у суспільстві та оціночним критерієм рівня демократичного розвитку в цілому. Для державних органів дотримання принципу недискримінації у своїй роботі під час здійснення повноважень є головною, основоположною засадою діяльності.

Рівність – це рівне становище людей у суспільстві, що виражається в однаковому відношенні до засобів виробництва і в користуванні одними й тими ж політичними та громадянськими правами [7].

Структурування засади рівності перед законом і судом обумовлює дослідження явища «дискримінації», що носить узагальнюючий характер. «Принцип рівності» повністю виключає ймовірність будь-якої дискримінації.

Гарантії рівності та заборони дискримінації містяться й у низці нормативних актів міжнародного права, які в різні часи були ратифіковані Україною, ставши невід'ємною частиною національного законодавства. Крім того, гарантії недискримінації в тому чи іншому вигляді містяться майже у кожному галузевому законі. Позиції науковців щодо співвідношення понять «рівність» та «недискримінація» різняться, одні вважають, що принципи є тотожними, інші відмінними. Зв'язок принципів рівності перед законом і недискримінації у сфері судового процесу знайшов своє вираження у практиці Конституційного Суду України в тому, що однією з вимог рівності громадян перед законом була визнана заборона дискримінаційних обмежень прав учасників судового процесу за мовною ознакою [6].

На думку Г. Христової, принцип недискримінації існує як субпринцип у межах принципу рівності, а саме в рамках концепції реальної рівності чи так званої «рівності через право». Рівність у цьому випадку забезпечується шляхом запровадження позитивних дій з боку держави для врегулювання фактичної нерівності [8].

Досліджуючи питання співвідношення принципів рівності та недискримінації Ю.К. Мороз прийшов до висновку, що українська судова практика неоднозначна в трактуванні цього питання, а неоднозначність

такого трактування призводить до створення перешкод у користуванні загально визнаними правами певними категоріями осіб, а оскільки Україна є членом ООН та Ради Європи, то вона взяла на себе низку зобов'язань з дотримання принципу недискримінації як гарантію поваги до прав людини та верховенства права [4].

Загальна декларація прав людини у першій та другій статтях проголошує, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища [3].

Європейська конвенція з прав людини у ст.14 закріплює користування правами та свободами, що має забезпечуватись відсутністю дискримінації за будь-якою ознакою. Дане твердження має глибинний, ґрунтовний та сталий характер, оскільки може охоплювати різні ознаки: стать, расу, колір шкіри, мови, релігії, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, належність до національних меншин, майновий стан, сімейний стан, інвалідність тощо [2].

Принцип недискримінації, встановлений ст. 2 Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» передбачає незалежно від певних ознак забезпечення: рівності прав і свобод людини та/або групи людей; повагу до гідності кожної людини; рівності перед законом; рівних можливостей [5].

Очевидним буде висновок, що рівність перед законом і судом та заборона дискримінації є тісно пов'язаними між собою категоріями. Наприклад, у п. 65 доповіді Венеціанської Комісії «Верховенство права» вказано, що рівність перед законом означає, що кожна фізична особа є підпорядкованою тим самим законам, і жодна фізична особа чи група осіб не має особливих юридичних привілеїв [1].

Отже, у правничій площині недискримінацію можна позиціонувати як перш за все юридичний метод, який використовується у протидії невинуватої нерівності, що засновується на ідеї про те, що держава не може законним шляхом утискати права окремої людини на безпідставній основі.

Вочевидь, рівність слід розглядати у широкому значенні як природну формальну рівність, а також у вузькому – як фактичну рівність. На щаблі фактичної рівності її можна ототожнювати з принципом недискримінації.

Вбачається, що дані принципи мають спільну правову природу. Принцип недискримінації може ототожнюватися з принципом рівного поводження, але не з принципом рівності загалом. Недискримінація – це найголовніший принцип міжнародного права в області прав людини, що

стосується як громадянських та політичних, так і економічних, соціальних прав.

### **Література:**

1. Верховенство права: Доповідь CDL-AD(2011)003rev, схвалена Венеціанською Комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25-26 березня 2011 року). *Право України*. 2011. №10. С.168-184.
2. Європейська конвенція з прав людини з поправками, внесеними відповідно до положень Протоколів №11 та 14 з Протоколами № 1,4, 6, 7, 12, 13 та 16. URL: [https://www.echr.coe.int/Documents/Convention\\_UKR.pdf](https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf) (Дата звернення: 18.09.2018).
3. Загальна декларація прав людини і громадянина. Документ 995\_015 прийнята 10.12.1948. URL: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015) (дата звернення: 17.09.2018).
4. Мороз Ю.К. Принцип недискримінації: поняття та співвідношення з принципом рівності. URL: [http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7857/Moroz\\_Pryntsyp\\_nedyskryminatsii.pdf](http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7857/Moroz_Pryntsyp_nedyskryminatsii.pdf)
5. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 30.05.2014 р. № 5207-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> (дата звернення: 15.09.2018).
6. Рішення Конституційного Суду України № 17-рп/2011 від 13 грудня 2011 року: *Офіційний вісник України*. 2011. № 100. Ст. 3665.
7. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: <http://sum.in.ua/s/rivnistj> (Дата звернення: 18.09.2018).
8. Христова Г. Позитивні обов'язки держави у сфері протидії дискримінації. *Вісник Національної академії правових наук України*. Харків, 2013. № 4. С.11–20.

## **ЩОДО ПОНЯТТЯ СЕКСУАЛЬНОГО ВБИВСТВА**

*Марцифей Ольга Іванівна*

*курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України*

Основною метою даної публікації є виокремлення характерних ознак сексуальних убивств з точки зору криміналістики. Проблеми криміналістичного розуміння сексуальних убивств розглядали у своїх публікаціях: Ю. М. Антонян і А. А. Ткаченко [1, с. 211-212], І. З. Динкіна [2, с. 4; 3, с. 54], В. І. Іванов [4, с. 142-147], К. Імелінський [5,

с. 314-315], С. В. Кузьмін [6, с. 155], В. В. Новік [7, с. 77-78], А. Н. Самойліченко [8, с. 85], А. В. Старушкевича [9, с. 145; 10, с. 8], Б. В. Шостакові [11, с. 103] та ін.

Здійснений нами аналіз показав, що окремі науковці під сексуальними убивствами розуміють всі випадки протиправного позбавлення життя, які пов'язані із сексуальними переживаннями або мотивами, навіть якщо мав місце розлад потягу, а ще ширше – із стосунками між статями. До сексуальних убивств вони відносять ті, які, може, і не супроводжувались власне сексуальними діями, наприклад, згвалтуванням, але по своєму внутрішньому змісту і суб'єктивному розумінню пов'язані саме із статевим життям убивці, а ще ширше – з його стосунками із представниками іншої статі, з його біологічним і соціальним визнанням у такому зв'язку. Ці автори до сексуальних убивств відносять подружнє убивство, убивство із ревнощів та інші види убивств, схожі за мотивами та сферою міжособових стосунків [1, с. 211-212].

На думку І. З. Динкіної, до убивств на сексуальному ґрунті повинні відноситися випадки позбавлення життя жінок, поєднані з порушенням або спробою порушення їх статевої недоторканості і пов'язані із задоволенням статевої пристрасті злочинця [2, с. 4]; позбавлення життя із ревнощів, помсти, на ґрунті імпотенції, мордувань тощо, хоча в багатьох випадках і пов'язані з стосунками статей, але не направлені на задоволення статевої пристрасті і тому не повинні відноситися до убивств на сексуальному ґрунті [3, с. 54].

В. І. Іванов до сексуальних убивств відносить випадки, коли смерть наступила в результаті сексуально-садистських дій злочинця [4, с. 142-147].

Отже, сексуальне убивство – це убивство з кримінально-правової точки зору; ця група убивств має подібні (схожі) криміналістичні ознаки; такі вбивства безпосередньо поєднані із задоволенням сексуального потягу.

Сексуальне вбивство – один зі видів убивств, що має умисний характер з метою задоволення сексуальної потреби (пристрасті), природним і неприродним способами та в більшості випадків застосовуючи фізичне чи психологічне насильство.

Важливим є те, що поєднувальною ознакою сексуальних вбивств є фізіологічна, сексуальна мотивація. Супровідними ознаками є типова обстановка після вчинення злочину, типові способи позбавлення жертви життя, типові місця локалізації біологічних слідів залишених злочинцем на жертві і т. ін. Спосіб вчинення сексуального вбивства може визначатися місцем злочину, певними типовими суб'єктивними та об'єктивними умовами.

### Література:

1. Антонян Ю. М., Ткаченко А. А. Сексуальные преступления: Научно-популярное исследование. Москва: Амальтея, 1993. 320 с.
2. Дынкина И. З. Методические указания к судебно-медицинской экспертизе трупов женщин в случаях лишения их жизни на сексуальной почве. Ленинград: Ленингр. ин-тут усовершенств. врачей, 1970. 23 с.
3. Дынкина И. З. О содержании понятия «сексуальное убийство». *Материалы к IX научной конференции молодых специалистов, посвященной 81 годовщине института*. Ленинград: Ленинг. гос. ин-т усоверш. врачей. 1966. С. 51-52.
4. Иванов В. И. Типология сексуальных убийств. *Актуальные проблемы уголовного процесса и криминалистики на современном этапе*. Одесса: Одесский ун-т. 1993. С. 142-147.
5. Имелинский К. Сексология и сексопатология. Москва, 1986. 424 с.
6. Кузьмин С. В. К вопросу о понятии сексуального убийства. *Актуальные проблемы уголовного процесса и криминалистики на современном этапе*. Одесса: Одесский ун-т. 1993. С. 152-157.
7. Новик В. В. Криминалистические аспекты сексуальных убийств. *Серийные убийства и социальная агрессия: тезисы докладов конференции (20-22 сентября 1994 г., Ростов-на-Дону)*. Ростов н/Д.; Москва: изд-во ЛРНЦ «Феникс». 1994. С. 77-78.
8. Самойличенко А. Н. Особенности судебно-медицинской экспертизы трупов женщин, лишенных жизни по сексуальным мотивам. *Профилактика умышленных убийств совершенных на бытовой почве*. Караганда, 1984. С. 85-89.
9. Старушкевич А. Криміналістичне поняття сексуальних вбивств. *Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. Вип. 5: Економічні реформи в Україні та проблеми соціального захисту людини*. Львів, 1997. С. 139-148
10. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика сексуальних убивств : поняття, зміст, значення для розслідування: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Київ, 1998. 18 с.
11. Шостакович Б. В. Феномен серийных сексуальных убийств. *Серийные убийства и социальная агрессия: тезисы докладов конференции (20-22 сентября 1994 г., Ростов-на-Дону)*. Ростов н/Д.; Москва: изд-во ЛРНЦ «Феникс». 1994. С. 103-104.

---

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

## ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА РЕПРОДУКТИВНОГО ВИБОРУ – ДОЦІЛЬНІСТЬ ТА УКРАЇНСЬКЕ СЬОГОДЕННЯ

*Прядко Альона Олегівна*

*студентка IV курсу юридичного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України №3 від 25.01.2012 року Україна як соціальна держава визнає людину найвищою соціальною цінністю. [5] Отже природні, економічні, соціальні та культурні права людини мають забезпечуватись на найвищому державному рівні.

Репродуктивні права - є складовою частиною природних прав людини. Пекінська декларація і Платформа дій визначає репродуктивні права, як права, що ґрунтуються на визнанні права всіх подружніх пар і індивідуумів вільно приймати рішення про кількість своїх дітей, часу їх народження і мати інформацію і засоби для здійснення цих рішень, і право на досягнення максимально високого рівня сексуального і репродуктивного здоров'я. [4]

Основи законодавства України про охорону здоров'я (далі – Основи), доволі посередньо торкаються репродуктивних прав людини. Так, або інакше, у законі наявні лише 3 статті пов'язані із плануванням сім'ї шляхом репродуктивного вибору, а саме це ст. 48 «Штучне запліднення та імплантація ембріонів», ст. 49 «Застосування методів стерилізації», ст. 50 «Добровільне штучне переривання вагітності». Однак, складовими репродуктивного здоров'я є на багато більший перелік питань, які нічим конкретно не регулюються, наприклад: право на контрацепцію, право контролю над народжуваністю, право розпоряджатися своїм тілом. [2]

За даними ВООЗ, 214 мільйонів жінок в країнах, що розвиваються хотіли б відкласти або виключити настання вагітності. Таким чином, планування сім'ї та контрацепція є важливими складовими світової та державної політики з народонаселення і розвитку, оскільки це безпосередньо пов'язано із зменшенням кількості абортів, дитячої смертності, випадків захворювання на ВІЛ та СНІД, вагітностей серед підлітків та поліпшенням рівня життя і зменшенням росту населення планети.

На нашу думку, в Україні, не існує законодавчо регламентованого права на контрацепцію, як таку. Якщо умовно, методи контрацепції можна поділити на 3 групи: місцеві, гормональні та радикальні (хоча деколи їх ділять на багато більше підвидів), то лише одна із них – радикальна група, тобто стерилізація – прямо передбачена українським законодавством.

Хоча законодавча визначеність не дає належного доступу для громадян України в розпорядженні власним тілом.

У статті 49 Основ визначається, що «застосування методів стерилізації може здійснюватися за бажанням повнолітнього пацієнта в закладах охорони здоров'я за медичними показаннями» [2]. Медичні показання визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я. На зараз, таким документом є Наказ МОЗ України №121 від 06.07.1994 Про застосування методів стерилізації громадян, який і затверджує переліки медичних показань для проведення хірургічної стерилізації чоловіків та жінок. [3]

Отже, із диспозиції статті 49 Основ стає зрозумілим, що для проведення хірургічної стерилізації необхідна сукупність 3 фактів: 1) Повноліття; 2) Особисте бажання; 3) Медичний показник.

За відсутності хоча б одного із критеріїв проведення такого оперативного втручання є протизаконним та не має бути здійсненим. Хоча кримінальним законом не передбачено покарання за такі дії, якщо вони були здійснені, наприклад без наявності медичних показань до такої процедури. Тобто виникає така собі законодавча колізія, яка нагадує відомий вислів «заборонено, але якщо сильно хочеться, то можна».

Однак, для нас має набагато більше значення не недоліки кримінального законодавства України, а проблема того, що однієї волі пацієнта в сумі з його повноліттям і повною дієздатністю не є достатньо, щоб приймати рішення стосовно того, який метод контрацепції застосовувати, що прямо впливає на реалізацію репродуктивних прав. Обставини, що обмежують право людини на вільний вибір методу контрацепції, можна вважати такими, що нехтують цим правом взагалі.

На нашу думку, якщо жінка або чоловік виконав свій репродуктивний план, або не має його взагалі, він повинен отримати право вибору: чи продовжувати йому своє репродуктивне життя або назавжди (чи майже назавжди) припинити побоювання стосовно небажаних вагітностей та інших наслідків пов'язаних з їх перериванням, не залежно від того чи має він медичні показання для цього.

Безумовно, тема стерилізації має моральну складову, саме якою найчастіше й апелюють лікарі та суспільство в спробах відмовити дорослу людину, яка чітко усвідомлює свої бажання, можливості та потреби. Так основною тезою, яку чують усі хто наважується заявити свою позицію або висловити бажання пройти процедуру стерилізації є «Ти обов'язково про це пошкодуєш потім».

На нашу думку, найбільш зважену, гуманістичну та «дорослу» відповідь на таку заяву надала спікер конференції TED Talks Крістен Райтер, яка заявила наступне: «Якщо колись (після процедури



стерилізації) я прокинувся і зрозумію що в минулому я вчинила не правильно, то я позбавила себе лише однієї з можливостей стати матір'ю. Та краще я зіткнувся з цим, ніж одного разу я зрозумію, що в мене є дитина, якої я не хотіла або турбуватися про яку, я не була готова та не могла зробити це належним чином. Тому що перше торкається лише мене, а друге – дитини, її гармонійного розвитку і добробуту. Маленька людина – це не іграшка!» [1]

Враховуючи світовий рух «Childfree», що з кожним роком все більше набирає популярності, та політику ВООЗ по народонаселенню і розвитку, ми вважаємо, що сучасне законодавство України, з питань репродуктивного вибору, а конкретно методів контрацепції, є не повним та застарілим і потребує оновлення відповідно до світових тенденцій та рекомендацій міжнародних організацій.

### **Література:**

1. TED на русском языке (2017) Я не хочу детей. Перестаньте меня разубеждать. [Речь спикера TED Talks Крістен Райтер] // YouTube. 16.12.2017. - Режим доступа: [https://www.youtube.com/watch?v=\\_PiTCCtH6B0&feature=youtu.be](https://www.youtube.com/watch?v=_PiTCCtH6B0&feature=youtu.be) - заголовок с экрана. Просмотрено 01.09.2018.
2. Закон України Основи законодавства України про охорону здоров'я. З останніми змінами та доповненнями. Редакція від 06.11.2017 // - Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. // Управління комп'ютеризованих систем Апарату Верховної ради України © 1994-2017. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2801-12?test=XX7MfyrCSgkyby6lZiD2DxvRHl4t.s80msh8Ie6> - заголовок з екрану.
3. Наказ МОЗ України №121 «Про застосування методів стерилізації громадян» від 06.07.1994 // - Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. // Управління комп'ютеризованих систем Апарату Верховної ради України © 1994-2017. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0187-94> - заголовок з екрану.
4. Пекінська декларація Прийняття від 25.01.2012 // - Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. // Управління комп'ютеризованих систем Апарату Верховної ради України © 1994-2017. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_507](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507) - заголовок з екрану.
5. Рішення Конституційного Суду України № 3-рп/2012. Прийняття від 25.01.2012 // - Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. // Управління комп'ютеризованих систем Апарату Верховної ради України © 1994-2017. [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12/para54#n54> - заголовок з екрану.

---

Науковий керівник: Литвин Олена Петрівна, доцент кафедри адміністративного і кримінального права юридичного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, доцент, кандидат юридичних наук

**КОМПЕТЕНЦІЯ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА У ПОРЯДКУ РОЗГЛЯДУ  
СПОРІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОРУШЕННЯМ ПРАВ  
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

*Матвієнко Дмитро Сергійович*

*магістр 2-го курсу економіко-правового факультету Київського  
кооперативного інституту бізнесу і права*

У відповідності до статті 1 Закону України «Про судову експертизу» (далі - Закон), «судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини судового слідства». Завданням такого дослідження є встановлення фактичних даних щодо власностей досліджуваних об'єктів, зокрема шляхом вивчення, аналізу та порівняння їхніх ознак. Головною функцією судового експерта є надання письмового висновку на підставі проведенного із застосуванням спеціальних знань дослідження наданих на експертизу об'єктів.

Висновок експерта є не просто констатацією фактів об'єктивної реальності та їх описом. Експерт дає цим фактам своє тлумачення у системі понять певного класу експертиз. Межі цього судження експерта визначені завданнями, що ставить суд. При цьому експерт не лише пояснює у своїх висновках певні обставини справи, але й виокремлює у представлених судом матеріалах певні ознаки та властивості, які служитимуть для прийняття його подальших висновків. Отже, можна стверджувати, що висновки експерта при дослідженні об'єктів інтелектуальної власності є відображенням його дослідницької діяльності з виявлення, класифікації, роз'яснення виділених ознак та властивостей об'єктів експертизи, на підставі яких формується думка експерта, важлива для розуміння об'єктивності змісту такого доказу [1].

Експерт та інші учасники спору повинні чітко розуміти – які нормативні документи, визначення, джерела інформації та підходи має використати експерт, які дії і в якій послідовності мають бути виконані експертом при проведенні конкретного експертного дослідження. Наявність такої методики дозволить суттєво зменшити як рівень суб'єктивності експерта при проведенні експертизи, так і суб'єктивність сторін у спорі при оцінці такого експертного дослідження.

Висновок судової експертизи жодним чином не має переваг перед іншими доказами. Тому випадки, коли всупереч закону суди розглядають висновки експертів як джерело доказів, що має перевагу у порівнянні з

іншими доказами, без належної їх перевірки і оцінки або переоцінюють доказове значення ймовірних висновків, є помилковою практикою, на що неодноразово звертав увагу Верховний Суд України, зокрема – у постанові Пленуму від 30 травня 1997 р. № 8.

За статистичними даними, основну масу цивільних справ, пов'язаних з об'єктами інтелектуальної власності, складають справи про порушення прав на об'єкти промислової власності – винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг (торговельні марки), а також про визнання недійсними охоронних документів на ці об'єкти. Відповідно до предмету позову формується і суб'єктивний склад осіб, які беруть участь у справі. Так, для прикладу, у справах першої із зазначених категорій (про порушення прав власників охоронних документів) позивачем, зазвичай, виступає саме власник прав або його правонаступник, а відповідачем – особа, яка, на думку власника прав, ці права порушує. При цьому дії, що визначаються порушенням прав, як і дії, що такими не визначаються, визначені відповідними нормами спеціальних законів. Мета доказової діяльності позивача (представника позивача) у таких справах полягає у доведенні за допомогою доказів, що є в розпорядженні позивача, факту вчинення відповідачем дій, що кваліфікуються матеріальними нормами як порушення прав власника охоронюваного документа. Ключовим моментом у цьому випадку є, як правило, визначення фактів використання відповідачем об'єкта, що охороняється, без відповідного дозволу власника прав.

На практиці експерт сам вирішує, з яким ступенем деталізації повинно викладатися проведене ним дослідження. Законодавством передбачено лише, що будь-яка експертиза у дослідницькій частині повинна містити загальну оцінку проведеного дослідження та обґрунтування висновків, які зробив експерт [2]. Однак експерт виступає в судовому процесі як носій спеціальних знань, а, отже, предметом дослідження повинні виступати обставини, з'ясування яких потребує застосування саме спеціальних, а не загальних знань. Ерудиція експерта може відіграти значну роль у підготовці висновку, але спроби дослідження ним загальновідомих та загальнодоступних понять і явищ лише засмічують висновок інформацією, яка здебільшого не має значення для справи або може бути відома суду і без залучення експерта і, як наслідок, призводить до знецінювання ролі судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності взагалі.

### **Література:**

1. Березанська В. Щодо проведення судових експертиз об'єктів інтелектуальної власності // Інтелектуальна власність.- 2007. - № 12. – С. 30-33.

2. Березанська В. Дорошенко О. Межі компетенції судового експерта у цивільному процесі з розгляду спорів, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності // Інтелектуальна власність. – 2009. - №2. – С. 33-42.

---

Науковий керівник: Колінько Олена Олександрівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри права Київського кооперативного інституту бізнесу і права

**ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВЕ ОБМЕЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ  
РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ТЕРИТОРІЇ  
ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ XVIII – ПЕРШОЇ  
ТРЕТИНИ XIX СТОЛІТТЯ**

*Гузь Антон Миколайович*

*студент 5 курсу, Маріупольський державний університет*

Римо-католицька церква (далі РКЦ) посідала вагоме місце в житті Правобережної України, виявляючи активність у всіх сферах життєдіяльності регіону. За період функціонування на цих територіях владних структур Речі Посполитої, яка була державою переважно римо-католицького віросповідання, це дозволяло Церкві всебічно розвиватися та посилювати свій вплив в регіоні. Але після поділів Речі Посполитої та включенням Правобережної України до складу Російської імперії ситуація кардинально змінилася. Що, в першу чергу, вплинуло на правовий статус і законодавче закріплення цієї конфесії в державі.

Науковий стан дослідження теми засвідчує, що означена проблема ще потребує подальших наукових пошуків. До цієї теми у своїх працях зверталися такі дослідники як В. Павлюк [8], Ю. Хитровська [9], І. Шостак [10] та ін.

Джерельну базу публікації становить комплекс законодавчих актів, що міститься у 1-му та 2-му зібраннях «Полного собрания законов Российской империи» [1 – 7].

Напередодні другого поділу Речі Посполитою під контроль Російської імперії потрапили дві римо-католицькі єпархії: Луцька та Кам'янецька [8]. Це спонукало владу 8 грудня 1792 року видати указ «О распоряжениях в Польских Областях, занятых Российскими войсками» [4]. Давалися вказівки, щодо того як чинити з тими монастирями, монахи яких відмовлялися присягати на вірність новій владі. Розпочато контроль за їхньою діяльністю [4]. Указом від 11 грудня 1800 року [5], дозволялося російському чиновництву втручатися в економічний сектор РКЦ, а саме: духовенству заборонялося продавати, обмінювати чи дарувати свої маєтки та земельні угіддя; провінціали (керівники) кожного ордену мали щороку звітувати про будь-які зміни в приході. Заборонялося використовувати кошти на внутрішнє оздоблення споруд, а також влада стежила за видатками конфесії. Не оминула обмежувальна політика царату і літургію, оскільки здійснювалися спроби цензурування проповідей [5].

Оскільки, на новоприєднаних землях РКЦ здавна створювала освітні заклади, тож й вони не могли залишитися поза увагою нової влади.

Важливим етапом на шляху до централізації духовних навчальних закладів РКЦ було створення указом від 1 липня 1803 р при Віленському університеті Головної семінарії для навчання римо-католицького священства на вищі ієрархічні посади [7]. На фінансування семінарії виділялося 15 000 руб. сріблом з прибутків від монастирських маєтків та капіталів, а також за рахунок 11 багатих бенефіцій, що надавали 65 тис. рублів сріблом щороку [7]. Надалі, царат усе більше намагається контролювати РКЦ. Особливо помітним це стає у 1830-1831 рр., коли духовенство всіляко сприяє розвиткові польського національно-визвольного руху проти Російської імперії [9]. Це й обумовило оприлюднення указу від 15 липня 1830 року «О мерах пресечения самовольных отлучек Римско-Католических монахов из России в Царство Польское» [3]. Згідно з документом священнослужителям заборонялося без спеціального на те дозволу залишати свій монастир та особливо їхати за межі країни. Подібними діями самодержавство намагалось обмежити спілкування духовенства з польськими діячами національного руху та унеможливити проникнення до держави антиімперських поглядів [3]. Після поразки польського повстання російський владний апарат посилив нагляд за освітніми закладами РКЦ. Спочатку була припинена робота Віленського університету як центру польської національної думки, при якому діяла Головна семінарія. Імператорський указ «О закрытие Виленского университета, и о передаче в Министерство Внутренних Дел Медицинского и Богословского факультетов» від 1 травня 1832 р. не ліквідував Віленський університет, але, медичний і богословський факультети, передбачав перетворити в окремі навчальні заклади [2]. Викладати там могли лише ті особи, які не були пов'язані з Царством Польським.

У подальшому держава з метою скорочення кількості римо-католицьких монастирів указом від 19 липня 1832 року «Об упразднении некоторых римо-католических монастырей» [6] проголошувала закриття некомплектних [10] римо-католицьких монастирів, костелів, що перебувають у поселеннях з населенням, переважно, православного чи уніатського віросповідання. Землі ж та угіддя, що перебували у розпорядженні цього монастиря передавалися до державної скарбниці. [6].

Таким чином, політика Російської імперії щодо Римо-католицької церкви на території Правобережної України в означений період була спрямована на поступове правове обмеження її як соціального інституту та повне підпорядкування центральній владі.

### Література:

1. О возстановлении Духовного и церковного Правительств Римо-Католического закона в России [Высочайше утвержденный доклад

- Сената] 1800. Ноября 13 // Полное собрание законов Российской империи (далі - ПСЗРИ) . Собрание Первое. – СПб.: Тип. II отделения собственной его императорского величества канцелярии, 1830. – Т. XXVI. – С. 823–829.
2. О закрытии Виленского Университета, и о передаче в Министерство Внутренних Дел Медицинского и Богословского факультетов Высочайшая резолюция на положение Комитета Министров. [Именной указ, данный Министру Внутренних Дел]. 1832. Май 1 // ПСЗРИ. Собрание Первое. – СПб.: Тип. II отд-ния собственной его император. величества канцелярии, 1830. – Т. XXVII. – С. 782-783.
3. О мерах к присечению самовольных отлучек Римско-Католических монахов из Росии в Царство Польское. Высочайше утвержденное положение Комитета Министров. [указ]. 1830. Июля 15 // ПСЗРИ. Собрание Второе. – СПб.: Тип. II отд-ния собственной его император. величества канцелярии, 1831. – Т. V, ч. II – С. 717–722
4. О распоряжениях в Польских Областях, занятых Российскими войсками, 8 Декабря 1792 г, Именной данный Генералу Кречетникову. URL: <https://dlib.rsl.ru/viewer/01004184121#?page=102> (дата звернення: 06.05.2018).
5. Об управлении Римско-католического духовенства в Росии. [Высочайше утвержденные пункты]. 1800. Декабря 11 // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое. – СПб.: Тип. II отд-ния собственной его император. величества канцелярии, 1830. – Т. XXVI. – С. 433–436.
6. Об упразднении некоторых Римско-Католических монастырей. [Именной указ, объявльонный гражданским губернатором министром внутренних дел]. 1832. Июля 19 // ПСЗРИ. Собрание Второе. – СПб.: Тип. II отделения собственной его императорского величества канцелярии, 1833. – Т. VII. – С. 507–510.
7. Об учреждении при Виленском університети Главной Симионарии для духовенства Римско-Католического исповедания [Высочайше утвержденный доклад Сената] 1833. Июль 1 // ПСЗРИ. Собрание Первое. – СПб.: Тип. II отд-ния собственной его император. величества канцелярии, 1834. – Т. VIII. – С. 386-395.
8. Павлюк В. В. Римо-католицька церква в суспільному житті Правобережної України кінця XVIII – першої третини XIX ст.. URL: [file:///C:/Users/%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%B3%D0%B0/Downloads/NznuoairD2009\\_2011\\_4\\_17%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%B3%D0%B0/Downloads/NznuoairD2009_2011_4_17%20(5).pdf) (дата звернення: 06.05.2018).
9. Хитровська Ю. В. Організаційно-правове становище римо-католицької церкви на Правобережній Україні наприкінці ХУІІІ – на початку ХХ ст.. URL: [http://www.nbu.gov.ua/old\\_jrn/Soc\\_Gum/Si/2010\\_30/Hutrovska.pdf](http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Si/2010_30/Hutrovska.pdf)



10. Шостак І. В. Законодавче закріплення статусу Римо-католицької церкви в Російській імперії у першій половині XIX століття. URL: [http://www.vuzlib.com.ua/articles/book/17670Zakonodavche\\_zakr%D1%96plennja\\_sta/1.html](http://www.vuzlib.com.ua/articles/book/17670Zakonodavche_zakr%D1%96plennja_sta/1.html) (дата звернення: 06.05.2018).

---

Науковий керівник: Волоніць Віра Степанівна, кандидат історичних наук, доцент, Маріупольський державний університет

## АКАДЕМІЧНА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ І ПОЛЬЩІ

*Костенко Ірина Валентинівна*

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри публічного права  
Національного технічного університету України «Київський  
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Не дивлячись на сьогоденне загострення українсько – польських відносин, як наслідок складної українсько-польської історії, обидві країни продовжують плідно співпрацювати у освітньої та академічної галузі.

Згідно зі статистикою, яку передала Польща в Міністерство освіти і науки України, у польських вузах навчається зараз приблизно 60 тис. студентів з України. Частка українців серед іноземних студентів у Польщі становить приблизно 42% і має тенденцію до збільшення.

З історії відомо, що така освітня, академічна співпраця має давнє і глибоке коріння.

За відсутності власного університету, українці були змушені шукати місця для навчання у відомих середньовічних університетах. Так звана студентська мобільність родом з XII- XVI століття. Училися українці в Болонському Падуанському, Лондонському, Лейденському, Геттінгентському Віденському, Паризькому університетах.

Зокрема, В. Микитась вказує, що починаючи з XV ст. у списках Краківського та інших європейських університетів зустрічаються імена студентів з припискою «Russicus», «Rhutenus», «Roxolamus», «Le Russia». [1, 54 — 62].

Так, європейські середньовічні університети, які характеризувались інтернаціональним характером, значною мірою стали alma mater української середньовічної еліти, і серед них саме у Краківському українців було найбільше.

Освітня політика України до кінця XX століття було частиною політики Речі Посполитої, Австро - Угорської та Російської імперії, Радянського Союзу.

Окрема сторінка академічної співпраці України з Польщею був Львівський Університет.

Згідно зі статтями Гадяцької угоди (1658 р.) між Україною та Річчю Посполитою король Ян II Казимир 20 січня 1661 р. підписав диплом, який було засновано Львівський університет. Лише у Львівському університеті існували українські кафедри. Перші з них виникли ще у середині ХІХ ст. – кафедра української мови і літератури на філософському факультеті (1848) та три кафедри на теологічному факультеті (1848, 1849 і 1859 рр.). [2, 35 — 36]. Впровадження української мови на юридичному факультеті розпочалося з 1862 р. Тоді царським декретом від 23 березня було створено дві надзвичайні кафедри з українською мовою викладання – цивільного права і австрійського кримінального права [3, 128].. Цісарським декретом від 31 березня 1892 р. дозволялося створення кафедри всесвітньої історії з особливим оглядом на Східну Європу. Однак вона почала функціонувати лише з 1894 р. [4, 18]. У 1899 р. відкрилася друга кафедра української мови і літератури та церковнослов'янської мови [5, 39 — 40]. Загалом у 1914 р. у Львівському університеті існували 8 українських кафедр (всього в навчальному закладі було 80 кафедр) і 4 доцентури [6, 35 — 36].

Новітній етап академічного співробітництва між Україною та Польщею, що розпочався у 2004 — 2005 рр. ознаменувався вступом Польщі до Європейського союзу та приєднанням України до Болонської декларації.

Основною ідеєю Болонських документів стає конвертованість дипломів про вищу освіту різних рівнів, тезах про навчання протягом усього життя, розуміння студентства як повноправної частини освітянської, й наукової спільноти. Передбачається, що це, у свою чергу, має підвищити якість європейської освіти, подолати перешкоди, спричинені державною роз'єднаністю (навчання, працевлаштування, зарахування стажу, відповідна платня, пенсія тощо).

### Література:

1. Микитась В. Л. Давньоукраїнські студенти і професори : [монограф.] / В. Л. Микитась. – К. : Абрис, 1994. – 288 с. С. 54-62
2. Michalewska K. Sprawa uniwersytetu ukraińskiego w latach 1848–1914 // *Studia Historyczne* (Kraków). – 1984. – R. XXVII. – Z. 1 (104). – S. 35–60. – S. 37.
3. Дністрянський С., Старосольський В. Українці – професори права // Ювілейний альманах Союзу Українських Адвокатів. – Львів, 1934. – С. 126–145. – С. 128.
4. Барвінський А. Заснування катедри історії України в львівському університеті. – Львів, 1925. – 18 с.

5. Michalewska K. Sprawa uniwersytetu ukraińskiego w latach 1848–1914 // *Studia Historyczne* (Kraków). – 1984. – R. XXVII. – Z. 1 (104). – S. 39–40.
6. *Енциклопедія українознавства: Загальна частина. Перевидання в Україні.* – В 3 т. – К., 1995. – Т. 3. – С. 800–1230. – С. 929.

### ГРОМАДСЬКІСТЬ ТА САМОВРЯДУВАННЯ УНР 1919 РОКУ

*Титівець Олександр Олександрович*

*аспірант, факультет історичної освіти, Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова*

Становлення України як суверенної, демократичної держави відбувалося і відбувається в складних умовах. І саме цим пояснюється зацікавленість людей до подій 1918-1919 рр., коли Україна намагалась, але не стала незалежною, демократичною, соціально-справедливою державою.

Характерною рисою ситуації в Україні після революцій 1917 р. було те, що поряд із політичними рухами, що боролися за створення унітарної держави (більшовики, білогвардійці, іноземні інтервенти), досить активно проявили себе сили, що поставили за мету створення незалежної української держави.

Громадськість у формі громадських об'єднань та спілок теж не залишалась осторонь, хоча сама їх діяльність суттєво відрізнялась від часів імперії. На перший план виходили вже нові, революційні погляди, програми і мета їх діяльності.

28 жовтня 1919 р. командуючий наддніпрянського війська отаман В. Сальський сповістив провід УНР про жахливий стан українських підрозділів, відсутність всього необхідного на зиму.

Згодом було розроблено проект про асигнування в розпорядження МВС коштів на організаційну роботу зі скликання на Поділлі і Волині повітових Конгресів трудового народу та утримання Трудових Рад. РНМ ухвалила постанову про надання МВС права витратити 847 тисяч гривень на вище зазначені цілі.

24 червня 1919 р. вийшла постанова « Про організацію влади на місцях», за якою відновлювався інститут комісарів і встановлювалася система вертикального підпорядкування органів зверху до низу. Губернський комісар призначався міністром внутрішніх справ і був представником держави в губернії. Його основним завданням було енергійне проведення в життя всіх законів та розпоряджень уряду УНР і постійний нагляд за виконанням обов'язків повітового комісара, котрий був ключовою фігурою в цій системі влади[1].

Для швидкої організації роботи місцевого адміністративного апарату при військових частинах, що займали ту чи іншу територію, були спеціальні уповноважені МВС, які відновлювали діяльність комісаріатів

та самоврядувань. Як правило, за своїм складом це були органи, що функціонували до приходу більшовиків.

17 червня 1919 р. для наведення порядку на територіях, підконтрольним губернським то повітовим комісарам, для успішної їх боротьби з ворожими елементами МВС видало розпорядження про надання комісарам права віддавати під військовий суд всіх, причетних до активної допомоги більшовизму та інших державних злочинців.

Для зміцнення зв'язку повітових та волосних адміністративних установ Кам'янецьким повіткомісаром було скликано з'їзд волосних комісарів та секретарів Народних Управ, на якому їх було проінструктовано про організацію влади у волості і на селі.

В Україні процвітали анархія та бандитизм. За наказом РНМ від 11 червня 1919 р. комісари різних адміністративно-територіальних утворень повинні були створювати в селах та містечках загони самооборони, які мали тимчасово характер до відновлення діяльності повітової міліції.

На середину жовтня 1919 р. у багатьох повітах Подільської і деяких повітах Волинської губерній було організовано інструкторські відділи при повітових комісаріатах і переважній більшості волосних. Але за браком коштів, засобів пересування, зв'язку, а також відповідних національно-культурних сил, їх робота проводилась здебільшого несистематично, і тому не давала значних позитивних результатів. Невелика платня, яка не забезпечувала прожиткового мінімуму, утруднювала набір інструкторів-інформаторів, що призводило до розвалу справи агітації та пропаганди серед населення. Також, незначна кількість літератури та нерегулярність надходження пресових видань на село, часто призводили до дуже слабкої поінформованості населення щодо поточної політики уряду УНР. А це давало можливість ворожим силам успішніше проводити свою агітацію та пропаганду. Таким чином, пропагандистську війну на селі українська влада програла, що було однією з причин поразки української національної справи[2].

Протистояння на місцях інколи закінчувалось усуненням з посади повітових військових начальників повіткомісарами. Такі випадки мали місце в містах та містечках Житомирі, Липовці, Ямполі. Військове міністерство гостро реагувало на ці дії представників МВС і застерігало, щоб надалі втручання цивільної влади у військові справи не допускалось[3].

Отже неузгодженість дій цивільної та військової влади нанесла величезної шкоди організації та діяльності місцевих адміністративних структур. Постійне втручання військових у межі компетенції комісарів та самоврядування вносило безладдя, призводило до занепаду місцевої виконавчої влади, дискредитації органів управління УНР

Таким чином, в умовах постійних військових дій, через організаційні, кадрові, фінансові, та ін. проблеми, уряду УНР не вдалось створити повноцінних, чітко функціонуючих органів влади на місцях як фундаменту української державності.

### **Література:**

- 1) Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, *ф.1092, Оп. 2, Спр. 76, 227 арк*
- 2) Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, *ф. 3305, Оп. 1, Спр. 8, 45 арк.*
- 3) Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції: 1917-1920 рр. – Т. 4, С. 6 - 155 <<http://elib.nplu.org/view.html?id=8665>>

---

Науковий керівник: Журба Михайло Анатолійович, доктор історичних наук, професор, академік Української академії історичних наук, Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова

## **УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ ТА ЙОГО РОЛЬ У ДОСЛІДЖЕННІ ПИТАНЬ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ 40 - СЕРЕДИНИ 50-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ**

*Ухач Василь Зіновійович*

*кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету*

Український інститут національної пам'яті (далі - УІНП) був утворений Постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 2006 року № 764 як «центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом» [46]. Урядовою Постановою № 927 від 5 червня 2006 року «Про затвердження Положення про Український інститут національної пам'яті», новий орган (п. 1 Положення) є «спеціальним уповноваженим центральним органом влади у сфері відновлення та збереження національної пам'яті українського народу» [47, с. 438] (Постановою Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 року № 664 спеціальний статус було знято) [48]. Відповідно до Положення УІНП «організовує виконання актів законодавства з питань, що належать до його компетенції, здійснюють контроль за її реалізацією, узагальнює практику застосування законодавства, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення і в установленому порядку виносить їх на розгляд Президента України та Кабінету Міністрів» [49].

Програма діяльності УІНП передбачала: «реалізацію державної політики та координацію діяльності у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу; *забезпечення всебічного вивчення етапів боротьби за встановлення державності України у ХХ столітті* (тут і далі курсив наш – В.У.), історичного минулого Українського народу, в тому числі усіх форм репресій; здійснення комплексу заходів з увічнення пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій, *учасників національно-визвольної боротьби*; висвітлення та пропаганду славних сторінок історії України, видатних українців та видатних колективів у всіх сферах життя; розробку гуманітарних та економічних засад розвитку майбутнього України в контексті незворотності державності; створення Центрального державного архіву національної пам'яті і цілий ряд інших напрямів» [50].

За часів Президента В. Ющенка та головування УІНП І. Юхновського найактуальнішими проблемами діяльності інституту були: питання Голодомору 1932-1933 років в Україні; політичних репресій тоталітарного режиму проти Українського народу; розбудови національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили» [51]; створення Архіву національної пам'яті (електронної бази архівних документів подій, пов'язаних з *українським визвольним рухом ХХ століття*, політичними репресіями, голодомором тощо) [52, с. 17].

У переліку пріоритетних напрямів праці УІНП і український визвольний рух 20-50-х років ХХ століття, зокрема опрацювання концепції та підготовка проекту Закону України «Про українську збройну визвольну боротьбу 1917-1956 років, статус і соціальний захист її учасників», збір доказової бази з метою аргументації необхідності прийняття цього закону [53].

В історичній літературі спостерігається досить широка палітра підходів до постання, пріоритетних завдань діяльності, значення та оцінки УІНП за часів Президента В. Ющенка. На думку В. Расевича УІНП було створено за аналогією існуючих Польського Інституту національної пам'яті (далі - ПІНП) та Яд Вашем в Ізраїлі [54, с. 65]. Для порівняння польський Інститут національної пам'яті (далі – ПІНП, утворений 18 грудня 1998 р.), має власну специфіку і складається з двох частин – Інституту і комісії [55, с.404], є «польською державною науково-дослідною, архівною та люстраційною установою ...» [56, с. 162]. Структура і роль ПІНП включає чотири різнопланові вертикалі: Комісію розслідування злочинів проти польського народу, Бюро надання та архівації документів (у його розпорядженні знаходиться бл. 80 км. полиць з документами), Бюро публічної освіти, Бюро люстрації. Польський ІНП окрім центрального, включає 11 регіональних відділів або управлінь, 7 делегатур, видає 6 журналів-щомісячників («Пам'ять. pl», «Бюлетень

ІНП», «Право і справедливість», «Архівний огляд ІНП» та ін.), освітній інтернет-портал «Пам'ять. pl» цифрову бібліотеку, віртуальний музей та ін. [57, с. 163]. Загалом в польському ІНП працює близько 2119 осіб, з них – 370 в архіві [58, с. 163], а річний бюджет складає десятки мільйонів [59, с. 77]. Ю. Шаповал, в одній із власних публікацій «Інститут без якого не буде України» [60, с. 404], з-поміж пріоритетних напрямів роботи УІНП вказує на архівну, дослідницьку та музейно-експозиційну ділянки [61, с. 163]. Об'єктивна оцінка, на нашу думку, роботі УІНП за період 2006-2010 років подана О. Гриценком. Очевидно, у доброму розумінні можна позаздрити польським колегам, співробітникам ПІНП, але діяльність УІНП у перші чотири роки значно обмежувалась недостатнім фінансуванням та кадровим потенціалом. Так, стверджує О. Гриценко, попри затверджену граничну чисельність штату УІНП в 105 одиниць, бюджет фінансування установи реально вистачав на оплату праці лише 40-45 співробітникам [62, с. 444]. По-друге, інституційна розмитість поставлених завдань між установами часто ставала причиною відсутності організаційної відповідальності за їх виконання. По-третє, О. Гриценко, не безпідставно наголошує на низькому коефіцієнті практично втілених в життя проектів УІНП. Не розпочали праці ні Архів національної пам'яті, а ні науково-дослідна установа, лишень у Львові, Чернігові і Сумах інститут мав аж по 1 (!) представнику. На думку науковця, причинами такого становища була не тільки фінансова складова, але й позиція очільників провладних органів, які розглядали УІНП як «... допоміжну Інституцію з незначним потенціалом ...» [63, с. 451, 457], своєрідним тихим супротивом, або і небажанням інших відомств (Державрхів, «силові» відомства), обласних державних адміністрацій ділитися власними повноваженнями та архівними ресурсами [64, с. 457].

За президентства В. Януковича в аналізі діяльності УІНП можна виокремити наступні специфічні риси: по-перше, в контексті проголошеної адмінреформи було законодавчо ліквідовано його виконавчу функцію та «перепрофільовано» «в науково-дослідну установу в управлінні Кабінету Міністрів» [65, с. 857-858]; по-друге, як «галузєва наукова установа прикладного допоміжного щодо урядових структур характеру ...» [66, с. 858], пріоритетом роботи тодішнього УІНП стали не так наукові розробки, як «забезпечення важливих державних заходів» [67, с. 862].

Події «революції гідності» та прихід нової владної команди ознаменують подальше законодавче унормування діяльності УІНП. Новий очільник УІНП В. В'ятрович поставив завдання повернення Інституту попереднього статусу та перетворення в незалежний від політичної ситуації орган [68]. Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання Українського інституту національної пам'яті», від 12 листопада



2014 року, № 684 [69] було затверджено Положення про УІНП [70], за яким інститут є «центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра культури, і який реалізовує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу» [71]. До переліку основних завдань оновленого УІНП увійшла й організація системного, об'єктивного дослідження історії української державності, етапів боротьби за відновлення державності, здійснення комплексу заходів з увічнення пам'яті учасників українського визвольного руху [72].

Безперечно знаковою, на нашу думку, подією стало прийняття українським парламентом 9 квітня 2014 року чотирьох так званих законів про декомунізацію (набули чинності 21 травня 2015 р.). Зупинимось лише на аналізі Закону України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті», від 9 квітня 2015 р., № 314-VIII [75]. Цей закон, зрештою, як і інші, з пакету декомунізаційних, викликав суспільно-політичні дискусії. Водночас, фактично вперше на законодавчому рівні, борцями за незалежність України було визнано ОУН, УПА, Поліську Січ (Т. Бульби-Боровця), УНРА, УГВР, а держава надавала соціальні гарантії борцям за незалежність України у ХХ столітті та членам їхніх сімей. Отже, держава визнавала той факт, що борці за незалежність України у ХХ столітті, зіграли головну роль у відновленні Української держави, і така боротьба вважалася правомірною [76].

Чи не єдиний дослідник історико-правових аспектів діяльності українського націоналістичного руху у протистоянні антидемократичним режимам у 1920-1950-х роках ХХ століття І. Мамонтов [77] стверджує, що, по-перше, закон, носячи політико-декларативний характер встановлює позицію держави Україна щодо ролі борців за її незалежність у ХХ столітті, по-друге, вперше в історії України на державному рівні визнає борцями за незалежність та надає правовий статус і пошановує тих людей, які десятиліттями, «завдячуючи» комуністичній пропаганді носили «клеймо» «зрадників», «запеклих ворогів українського народу», по-третє, закон потребує конкретизації цивільно-правового характеру відповідальності за дії передбачені статтею 6, що дозволить уникнути нормативної казуїстики у правозастосовчій практиці [78, с. 247-248]. В. Кубік висловлює сподівання, що організаційно-правові аспекти вшанування вояків ОУН і УПА у світлі набрання чинності нового законодавства, а на цій основі пошук механізмів забезпечення прав і законних інтересів борців українського визвольного руху, сприятиме зменшенню суспільної напруги, примиренню та консолідації українського суспільства [79, с. 206, 209].

У цілому за період 2014-2018 років УІНП (враховуючи, що штат його наукових співробітників ледь перевищує чотири десятки) основну увагу зосереджував на: практичній реалізації декомунізаційного пакету законів; популяризації історичного минулого України, видатних особистостей та подолання історичних міфів; організації всебічного вивчення історії українського державотворення, основних етапів боротьби за відновлення незалежності; увічнення пам'яті борців українського визвольного руху, жертв Голодомору 1932-1933 років та політичних репресій; навчально-методичній допомозі учителям української історії, національно-патріотичному вихованні молодого покоління. Значна увага приділялася роботі зі створення Галузевого державного архіву УІНП (створений Кабінетом Міністрів України у грудні 2016 р.), на який покладено завдання «... забезпечення права на доступ до архівної інформації репресивних органів» [84]. Суттєву увагу Інститут приділяє виконанню переліку запланованих заходів присвячених українському визвольному руху 40-50-х років ХХ століття. Зокрема, у 2016, 2017 роках з ініціативи УІНП та співучасті наукових академічних, університетських установ, організовано міжнародні конференції присвячені актуальним проблемам дослідження українського визвольного руху 1920-1950-х років; створення вуличних інформаційно-просвітницьких стендів «УПА – відповідь нескореного народу» тощо [85].

### Література:

1. Український інститут національної пам'яті / URL: [http://ura.in.ua/book/page\\_id=6/](http://ura.in.ua/book/page_id=6/).
2. Гриценко О. Президенти і пам'ять. Політика пам'яті президентів України (1994-2014): підґрунтя, послання, реалізація, результати. – К.: «К.І.С.», 2017. – С. 438, 444, 451, 457, 858, 862.
3. Про Український інститут національної пам'яті / URL: [www.memoru.gov.ua/254htm](http://www.memoru.gov.ua/254htm) (дата звернення 24.07.2018 р.).
4. Український інститут національної пам'яті / URL: [http://ura.in.ua/book/page\\_id=6/](http://ura.in.ua/book/page_id=6/) (дата звернення 04.07.2018 р.).
5. Указ Президента України № 400/2006 від 17.05.2006 р. «Про надання «Державному історико-меморіальному заповіднику «Биківнянські могили» статусу національного» / URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4002006-4226> (дата звернення 13.07.2018 р.); Постанова Кабінету Міністрів від 13 червня 2007 р. № 820 «Про невідкладні заходи щодо подальшого розвитку Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили» / URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/820-2007-p> (дата звернення 13.07.2018 р.).

6. Папакін Г. В. Українські визвольні змагання 1939-1956 років: джерелознавчий аспект / Інститут історії України, НАН України. – К. 2012. – С. 17.
7. Історичні міфи і стереотипи та міжнаціональні відносини в сучасній Україні / За заг. ред. Л. Зашкільняка. НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. – С. 65.
8. Шаповал Ю. Доля як історія: [визначні події в історії України ХХ століття і роль в них представників українського політикуму] / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, Центр історичних досліджень. – Київ: Генеза, 2006. – С. 163, 404.
9. Національна історична пам'ять: словник ключових термінів / Кер. авт. кол. А. М. Киридон. – К.: ДП «НВУ «Пріоритети», 2013. – С. 162-163.
10. Веденєєв Д. В., Биструхін Г. С. «Повстанська розвідка діє точно й відважно...». В кн.: Документальна спадщина підрозділів спеціального призначення Організації українських націоналістів та Української повстанської армії. 1940-1950-ті роки. – К.: В-во «К.І.С.», 2007. – С. 77.
11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Українського інституту національної пам'яті» від 12.01.2011 р., № 8 / URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/8-2011-п> (дата звернення 24.07.2018 р.).
12. В Інституті національної пам'яті нове керівництво / URL: <http://www.istpravda.com.ua/short/2014/03/26/142108/> (дата звернення 24.07.2018 р.).
13. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання Українського інституту національної пам'яті» від 12 листопада 2014 р., № 684 / URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/684-2014-п> (дата звернення 24.07.2018 р.).
14. Постанова Кабінету Міністрів України «Положення про Український інститут національної пам'яті» від 12 листопада 2014 р., № 684 / URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/684-2014-п> (дата звернення 25.07.2018 р.).
15. Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» від 9.04.2015 р., № 317-VIII / URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/314-19> (дата звернення 21.07.2018 р.).
16. Мамонтов І.О. Український націоналістичний рух у протистоянні антидемократичним режимам у 1920-х – 1950-х рр.: історико-правове дослідження. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. - Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2016. – 230 с.
17. Мамонтов І. О. Правові особливості Закону України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ

столітті» від 9.04.2015 р., № 317-VIII / Держава у теорії і практиці українського націоналізму. Мат-ли VI Всеукр. наук. конф. з міжнар. участю. Івано-Франківськ, 26-27 червня 2015 р. / Наук. ред. О. М. Сич. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. – С. 247-248.

18. Кубік В. С. Організаційно-правові аспекти вшанування ОУН і УПА на сучасному етапі державотворення в Україні / Держава у теорії і практиці українського націоналізму. Мат-ли VI Всеукр. наук. конф. з міжнар. участю. Івано-Франківськ, 26-27 червня 2015 р. / Наук. ред. О. М. Сич. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. – 544 с. С. 206, 209.

19. Закон України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 роки» від 09.04.2015 р., № 316-VIII / URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/316-19> (дата звернення 21.07.2018 р.).

20. Звіт голови Українського інституту національної пам'яті / URL: <http://www.memory.gov.ua/page/zvit-za-2017-rik> (дата звернення 08.07.2018 р.).

**ПРОЦЕС РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ ЯК  
ІНСТРУМЕНТУ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ  
ДЕРЖАВ**

*Бесчекова Карина Олександрівна  
магістрант кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики,  
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

Протистояння між акторами міжнародних відносин переміщується в інформаційний простір. Сьогодні та сторона, яка заволодіє свідомістю та почуттями людей, стає переможцем. Одним зі специфічних механізмів здобуття прихильності та довіри є інформаційні операції, які все частіше застосовують держави у своїй зовнішній політиці. Дослідження процесу розвитку явища інформаційних операцій, на якому зосереджена дана робота, є важливим для виділення тенденцій розвитку та надання певних прогнозів щодо їх майбутнього у системі міжнародних відносин. Крім того, для адекватного розуміння загроз, що можуть нести в собі інформаційні операції, та створення системи захисту, необхідні знання еволюції даного явища.

Згідно висновків групи вітчизняних вчених, які глибоко досліджують проблему інформаційних операцій, такі операції «розглядаються як об'єднання основних можливостей радіоелектронної війни, комп'ютерних мережних операцій, психологічних операцій, воєнних дій та операцій по забезпеченню безпеки з метою впливати, руйнувати, спотворювати інформацію, необхідну для прийняття супротивником рішень, а також захищати власну інформацію». [1, с. 12]

Хоча інформаційні операції, завдяки сучасним технологіям, стали характерною рисою міжнародних відносин нещодавно, їх використання у військовій справі має тисячолітню історію. Ще Сунь Дзи у своєму трактаті «Мистецтво війни», що датується VI століттям до н.е., розглядав свого роду інформаційні та психологічні операції, та наголошував на важливості інформаційного впливу. Варто загадати також відомі «Стратегеми», які покликані допомогти ввести супротивника в оману. До того ж, риси проведення інформаційної операції можна виявити й у відомій історії про «троянського коня», адже до Трої було підіслано агітатора – Сінона, що переконав жителів у тому, що кінь є подарунком Афіни [2].

Серед середньовічних авторів значної уваги заслуговує Нікколо Макіавеллі та його роботи, зокрема трактат 1531 року «Державець», де автор показує важливість пошуку підтримки у підданих та залякування ворогів через різні види психологічного впливу.

Проте, вибуховий розвиток інформаційних операцій відбувався не завдяки дослідженню цього явища мислителями, а завдяки впровадженню новітніх технологій. Саме тому еволюцію інформаційних операцій можна поділити на три [4] основні періоди:

1. Від античних часів до XIX ст.: інформаційні операції застосовувались у військових конфліктах з метою залякування супротивників та одержання перемоги з мінімальними втратами.

2. XIX ст. – кінець Другої світової війни. Початок цього періоду пов'язаний із діяльністю Наполеона Бонапарта, який активно використовував прийоми інформаційних та психологічних операцій у своїй діяльності. У цей час у суспільстві значно зростає роль інформації. Крім того, більш поширеними та доступними стають газети, активно друкуються бюлетені, маніфести тощо.

3. Кінець Другої світової війни – сучасність. Інформаційні операції стають не просто допоміжним засобом ведення війни, самі війни переміщуються в інформаційний простір. Розвиваються технології, збільшується кількість інформації, від неї залежить все більше сфер людського життя.

Отже, інформаційні операції розвиваються із розвитком технологій. Негативні наслідки для міжнародних відносин, до яких може призвести зловживання інформаційним впливом, є глобальними. Більш розвинуті країни домінують в інформаційному полі, збільшуючи розрив між багатими та бідними країнами, маніпулюють людською свідомістю. Завдяки розгляду історії інформаційних операцій можна зробити висновок, що їх розвиток, та розвиток механізмів, що використовуються для здійснення таких операцій, тільки пришвидшується. Саме тому є необхідність в якомога швидшому встановленні міжнародного законодавства щодо збалансованості, верифікації інформаційних потоків та впливу, в т.ч. прозорості та обмежень в організації та здійсненні інформаційних операцій.

### **Література:**

1. Горбулін В. П. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання: монографія / В. П. Горбулін, О. Г. Додонов, Д. В. Ланде. – К.: Інтертехнологія, 2009. – 164 с.
2. Грейвс Р. Мифы Древней Греции / Р. Грейвс; Пер. с англ. К. П. Лкьяненко; Под ред. и с послесл. А. А. Тахо-Годи. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.sno.pro1.ru/lib/graves/index.htm>
3. Додонов А. Г. Распознавание информационных операций / А. Г. Додонов, Д. В. Ландэ, В. В. Цыганок, О. В. Андрейчук, С. В. Каденко, А. Н. Грайворонская. – К.: ООО «Инжиниринг», 2017. – 282 с.

4. Історія інформаційно-психологічного протиборства: підруч. / [Я. М. Жарков, Л. Ф. Компанцева, В. В. Остроухов, В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк, Є. Д. Скулиш]; за заг. ред. д. ю. н., проф., засл. Юриста України Є. Д. Скулиша. – К.: Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 2012 с.
5. Литвиненко О. В. Інформаційні впливи та операції: теорет.-аналіт. нариси / О. В. Литвиненко. – К.: Нац. Ін-т стратегічних досліджень, 2003. – 239 с. – (Сер. Нац. Безпека; Вип. 6).

---

Науковий керівник: Чарських Ігор Юрійович, кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Донецького Національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця)

## **РОЛЬ ЛЕОНАРДА СТОЦКЕЛА У ПОШИРЕННІ ЛЮТЕРАНСЬКОЇ РЕФОРМАЦІЇ НА ТЕРЕНАХ СЛОВАЧЧИНИ**

*Борис Іван Іванович*

*аспірант, Державний вищий навчальний заклад "Ужгородський національний університет"*

Одним з найвизначніших представників культурних подій XVI ст. в Угорщині вважається релігійний письменник, педагог, яскрава постать словацької Реформації, – Леонард Стоцкел. Завдяки йому, гуманізм на теренах Словаччини набув реформаційного значення. Леонард Стоцкел був винятковою особистістю. Він зміг невимушено об'єднати стосунки між християнством та світською культурою (антикою), створив реформаційний гуманізм на території сучасної Словаччини, своїми поглядами та роботою поширив та зміцнив на довгий період вигляд словацької культури та освіти. Праці та письмові прояви Стоцкела є джерелом для вивчення проблематики різних напрямків (освіта, церковно-організаційні віровченні справи, гуманізм в XVI ст. в Угорщині), і водночас повідомляють про профіль особи самого автора.

Леонард Стоцкел народився у 1510 р. в міщанській німецькій сім'ї. Ім'я Леонард мало в сім'ї Стоцкелів свою традицію. Його батько, також Леонард, був міський коваль, член міської ради, куратор міського храму в Бардіїві. У 1512-1513 та 1520-1521 рр. він займав посаду мера [6, с.351].

Основну освіту Стоцкел отримав у рідному місті у гуманіста Валентина Есіуса. У 1522-1526 рр. відвідував школу в Кошицях. Від 1526 р. Стоцкел навчався у Вроцлаві. Після смерті батька, через брак коштів залишив навчання. Залишився у Вроцлаві, де прийняв посаду домашнього вчителя та помічника у торговця Рудигера. У 1530-1534 рр. продовжував

навчання у Віттенберзі, де вступив у тісті стосунки з реформаторами Мартіном Лютером та Філіпом Меланхтоном. У 1534-1535 рр. діяв на Лютеровій батьківщині Ейслебені як ректор школи. Звідти знову повернувся до Віттенбергу. Тут діяв як вихователь. До Бардіїва повернувся у 1539 р. З невеликим винятком у 1555-1556 рр. коли він діяв у Кежмарку, жив у Бардіїві аж до кінця свого життя [6, с. 351].

Особистість Леонарда Стоцкела нам частково приближає його кореспонденція, особливо листи адресовані Філіпові Меланхтонові. З них ми отримуємо картину працюючої людини, глибоко відданої церкві [2, с. 16]. Винятковість Леонарда Стоцкела полягала в здатності приймати з оточення ті позитивні впливи, які сформували його у вигляд реформатора та гуманіста.

Одним з реформаційних принципів діяльності Стоцкела, був акцент на навчання та виховання молоді генерації. Реформація означала суцільний внесок для освіти, педагогіки та навчання [5, с. 238]. У шкільну практику Стоцкел вводив педагогічні принципи Філіпа Меланхтона. У 1540 р. склав закони Бардіївської школи «*Leges scholae Bartphensis*», які випливали з саських (Меланхтонових) шкільних законів [6, с. 351]. Вони точно визначали релігійну основу виховання шкільної молоді. Учні були ведені до основ релігії, до читання святого Письма та до молитви. Цей шкільний навчальний порядок Бардіївської школи захопив багато педагогічних принципів тогочасних значимих гуманістичних та протестантських педагогів. Наприклад, від Йоганеса Стурма (1507-1589), ректора гімназії в Штудгарде, метою якого було виховання «*sapiens atque eloquens pietas*» (мудра та правильна набожність), Стоцкел перебрав метод постійного повторювання шкільного матеріалу. Організаційний порядок Стоцкела перейняли також євангельські школи в Кежмарку, Пряшеві та Кошицях. Леонард Стоцкел склав для учнів катехізис, з якого ті отримали основи християнського вчення [2, с. 37].

Завдяки Стоцкелу, Бардіївська школа стала значним внеском у культурно-літературній сфері. Стоцкел зміг на рівні міських стосунків королівського міста Бардіїв спростувати хибну думку Еразма Ротердамського про те, що «там де є Реформація, припиняється освіта» [5, с. 241-242]. Стоцкелові учні представляли розмах освіченості в Угорщині. У Бардіївській школі навчалися сини знатних міщан та високопосадовців з території Словаччини та із-за її меж. У Стоцкела отримали освіту брати Мартін, Матей та Мікулаш Раковські, Юрій Пуркішер, Франциск та Ян Реваї. Багато його учнів успішно продовжували навчання у закордонних університетах, особливо у Віттенберзі, працювали в різних сферах тогочасного суспільного життя, особливо у церковній та шкільній сфері [6, с. 351].



Своїми принципами у питаннях гуманізму та Реформації, Стоцкел став першим представником реформаційного гуманізму віттенберзького типу на словацькій території. Під впливом Меланхтона, Стоцкел сприймав гуманізм як синтез античної культури з Реформацією [3, с. 286-287]. В цьому синтезі він підпорядкував філософію теології і сприймав її незамінну роль. Письмовим документом цього синтезу служать Стоцкелові письмові праці «Витяг з Цицеронової роботи про обов'язки» («Compendium Officiorum Ciceronis») та «Вислови відомих людей» («Aprophthegmania illustrium vivorum»). У першій праці Стоцкел приспособив «стоїцьку» етику християнському вченню, а друга переслідувала моральні цілі [2, с. 36].

Після свого повернення до Бардіїва у 1539 р. Стоцкел з'ясував, що церкви потребують правила для спільного та єдиного рівня християнсько-релігійного життя і дотримання порядку. У цей період євангельська церква на словацькій території немала чіткої організації. У 1540 р. Стоцкел склав церковні правила, які ввійшли в історію під назвою Шаришські статті. Правила встановлювалися для Бардіїва, Пряшева та Сабінова і містили 26 принципів церковного життя [4, с. 360]. Стоцкелові приписується і авторство так званих Пряшівських статей. Ці артикули були прийняті на синоді в Пряшеві 2 листопада 1546 р. Вони містили 16 статей які стосувалися організаційних та релігійних справ [4, с. 283; 2, с. 70-73]. Пряшівські статті поставили початок двоступеневій євангельській церкві Аугсбурзького визнання: колегія та сеньйорат. Єпархії мали утримувати реформаційне вчення.

Проте, найвизначнішим документом реформаторської діяльності Стоцкела, являється перше визнання євангельської віри в Угорщині «Confessio Pentapolitana». Визнання віри п'ятьох східнославацьких королівських міст – Бардіїва, Кошиць, Левочі, Пряшева та Сабінова представляється у світській та церковній літературі як найстарша пам'ятка угорського лютеранізму. Стоцкел побудував визнання віри з 20 статей. Тим самим, євангелісти у Східній Словаччині виділили свою розбіжність у релігійній сфері від інших реформаційних течій [6, с. 351; 1, с. 18-19].

«Confessio Pentapolitana» є близьким до Аугсбурзького віровизнання без його другої частини – «Спірних статей» (22-28). Воно намагається бути чисто біблійним, є більш помірним та просякнути бажанням показати позитивну віру. Наприклад, 2-га стаття про створення, пояснює походження зла відкиданням сатани. Через гріх приходить смерть і усі нещастя є покаранням за гріхи. Стаття 6-та присвячена питанням про віру, яка є даром Святого Духа. Ця стаття також включає в себе інститут священства і положення про те, що Святий Дух і слово Боже мають вплив на віру. Стаття 8-ма містить тези про церкву і поєднує в собі 7-му і 8-му статті Аугсбурзького віросповідання. Тут підкреслюється, що з самого

початку була і буде існувати тільки одна католицька, тобто Вселенська Церква. Далі йдеться, що «навіть якщо церква у дійсності в зовнішньому відношенні перебуває у підданстві світської влади, у релігійному плані вона нікого іншого, окрім Христа, за найстаршого не визнає» [7, с. 102]. Стаття 17-та вчить про шлюб, який є Господнім призначенням для кожного, хто в нього вірує. Цієї та наступної 18-ої статті про воскресіння мертвих у Аугсбурзькому віросповіданні немає [7, с. 103].

Статті даного віровизнання Стоцкел формував так, як це вимагала тодішня ситуація. Він ясно визначав, що спільного мають євангелісти з римською церквою, а в чому вони відміні [4, с. 68].

«Confessio Pentapolitana» також є і автентичним свідченням про його автора. Стоцкел проявився при формуванні статей як експерт у проблемі, який дипломатично вирішив складну ситуацію. Кожна стаття визнання віри п'ятьох міст чітко визначалася у реформаційному вченні. Це документ про глибокі знання Стоцкелом святого Письма та Аугсбурзького визнання. Мінімальне формулювання статей не викреслило нічого з євангельського вчення, і, навпаки, увиразнило прихильність до нього.

Стоцкелові праці свідчать про те, що їхній автор глибоко віруюча людина, яку стосувалися суспільні та релігійні проблеми того періоду, і при їхніх рішеннях він завжди опирався на реформаційні принципи. Леонард Стоцкел вражає тим, що зміг у такому віддаленому від колиски Реформації місті, створити працю яка поклала початок відновленню церкви віттенберзького напрямку – євангельської церкви Аугсбурзького визнання (ЄЦАВ) на території сучасної Словаччини.

### **Література:**

1. Evanjelici v dejinách slovenskej kultúry. 3. / [zost, Pavel Uhorskai, Július Alberty a kolektiv]. – Liptovský Svätý Mikuláš: Tranoscius, 2002. – 504 s.
2. Hajduk A. Leonard Stöckel. Život a dielo / Andrej Hajduk. – Bratislava: Evangelická bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského, 1999. – 142 s.
3. Hamada M. Zrod novodobej slovenskej kultury / Milan Hamada. – Bratislava: Slovak Academic Press, 1995. – 344 s.
4. Petrik B. Evanjelická encyklopédia Slovenska / Borislav Petrik, Peter Rybár – Bratislava: VoPo pre Generálny biskupský úrad Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku, 2001. – 448 s.
5. Petrik J. Kapitoly z domácich cirkevných dejín / Ján Petrik. – Bratislava: Tranoscius, 1969. – 277 s.
6. Slovenský biografický slovník V R – Š. Martin: Matica slovenská, 1992. – 560 s.

7. Veselý D. Dejiny kresťanstva a reformácie na Slovensku / Daniel Veselý. – Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 2004. – 384 s.

---

Науковий керівник: Ліхтей Ігор Михайлович, кандидат історичних наук, доцент, Державний вищий навчальний заклад "Ужгородський національний університет"

## НИКЕЙСЬКА ІМПЕРІЯ ДИНАСТІЇ ЛАСКАРІСІВ

*Наджафов Ігор Джамільович*

*студент, історичний факультет, Запорізький національний університет*

Нікейська імперія була найбільшим та найбільш життєздатним з грецьких держав-спадкоємців Візантійської імперії.

З перших днів існування нової держави воєнні дії проти західних завойовників та боротьба з конкурентами за гегемонію і відновлення візантійської державності були основним змістом всієї внутрішньої та зовнішньої політики Нікеї. У політичному плані півстолітня історія імперії – це ланцюг безперервних битв та походів, договорів та союзів з одним із супротивників проти іншого.

Причини швидкого економічного зростання Нікейської імперії пояснюється специфікою внутрішнього розвитку та географічного положення західних районів Малої Азії. Соціально-економічні реформи нікейських імператорів дозволили створити боєздатне військо з греків та широко залучати на службу найманців. Крім того, міцна соціальна опора в особі дрібних феодалів при ослабленні відцентрових сил феодальної знаті сприяла зміцненню внутрішньополітичного становища в державі та успіхам на міжнародній арені, які зрештою призвели до відновлення Візантійської імперії під владою нікейських імператорів.

В період правління першого нікейського імператора Феодора Ласкаріса (1205 – 1222 роки) успіхи Нікейської імперії у воєнних діях проти латинян були незначними, однак імператору вдалось відстояти самостійність Нікеї, зміцнити особисту владу та провести реформу державного управління та військову реформу, створивши фундамент для грецької Реконкісти [2]. Шляхом воєн та політичних інтриг він досить швидко перетворив Нікейську імперію в найміцнішу грецьку державу Малої Азії.

Іоанн III Дука Ватац (1221 – 1254 роки), зять Феодора I Ласкаріса та другий нікейський імператор, у ході Нікейсько-латино-болгарської війни (1233 – 1241 роки) остаточно вигнав франків з Малої Азії та закріпився на

європейському березі. Проте, через перевагу венеціанських військово-морських сил, оволодіти Константинополем нікейцям не вдалося.

Царювання Феодора II Ласкаріса (1254 – 1258 роки) було коротким. Він страждав на тяжку хворобу, що супроводжувалася болісними епілептичними випадками [3]. За короткий час свого правління, запам'ятався високою для свого часу освіченістю та війною з Болгарією, в якій відстоював завоювання свого батька на Балканському півострові.

Царювання нового імператора, недовге, але змістовне, примітно перш за все тим, що жодної активної та вольової дії з боку Іоанна IV Ласкаріса (1258 – 1261 роки) через його малолітства не відбулося [1]. Після смерті його батька, Феодора II Ласкаріса, опікунство та регентство при малолітньому Іоанні IV Ласкарісі силою захопив Михайло Палеолог, який в 1259 році проголосив себе імператором-співправителем Михайлом VIII Палеологом.

У 1261 році, вже після відвоювання Константинополя та реставрації Візантійської імперії, побоюючись змови з боку прихильників Ласкарісів, Михайло VIII Палеолог наказав осліпити десятирічного Іоанна IV Ласкаріса, після чого став єдиновладним правителем відновленої імперії.

### **Література:**

1. Величко А. М. История византийских императоров. Москва : ФИВ, 2009. 519 с.
2. Диль Шарль. Византийские портреты / перевод с франц. М. В. Безобразова. Москва : Искусство, 1994. 448 с.
3. История Византии: в 3-х т. / Сказкин С. Д., Удальцова З. В., Литаврин Г. Г. и другие. Москва : Наука, 1967. Т. 3. 521 с.

---

Науковий керівник: Черкасов Станіслав Сергійович, кандидат історичних наук, доцент, Запорізький національний університет

## **ГОЛОВНІ ЗМІНИ У ЗМІСТІ КОНСТИТУЦІЙ ТУРЕЧЧИНИ**

*Пандазі Анастасія Володимирівна*

*студентка 5 курсу, Маріупольський державний університет*

За всю історію Туреччина змінила 5 конституцій, перша з яких з'явилась в Османській імперії 23 грудня 1876 р. на тлі гострих політичних і економічних труднощів Османської держави. Конституція проголошувала особисту свободу і рівність перед законом усіх підданих імперії незалежно від віросповідання, гарантувала безпеку власності, недоторканність житла, а також передбачала скликання двопалатного

парламенту. У 1920 році була прийнята проміжна, друга конституція, яка мала назву «Національний пакт». 20 січня 1921 року було ухвалено додатковий проект конституції, який містив 23 статті. Національний суверенітет, створення парламенту, що обирався на 2 роки і розглядав питання війни і миру, формував Раду комісарів – основні питання цього правового акту.

29 жовтня 1923 року було проголошено створення Турецької Республіки. Нова конституція, яка була ратифікована 20 квітня 1924 року закріпляла повагу, рівність усіх громадян перед законом, право приватної власності, впровадження початкової освіти для всього населення країни. Головним органом Республіки ставали Великі національні збори Туреччини (ВНЗТ), що обиралися на 4 роки шляхом загального голосування. Депутатом міг стати будь-який громадянин Турецької Республіки, який досяг 30 років, не знаходився під кримінальним переслідуванням, не мав судимості за статтями про шахрайську діяльність, здатний читати і писати турецькою мовою. Правовий акт 1924 року закріплював створення Державної Ради, до функцій якої входило надання порад Комісарам при розробці законопроектів. Судова гілка влади не володіла повною самостійністю і була підзвітна ВНЗТ. У конституції закріплювалися незалежність судів і принцип відкритості судових процесів. Проголошувалося створення Верховного Суду, до юрисдикції якого входили питання судового переслідування членів Ради Комісарів, Державної Ради, Верховної прокуратури та Апеляційного Суду. Рішення Верховного Суду носили статус остаточних і не підлягали оскарженню.

У 1928, 1934 і 1937 роках до конституції були внесені незначні зміни. Іслам втратив статус державної релігії. Жінкам були надані виборчі права. Також в текст конституції були додані шість ідеологічних принципів Народно-республіканської партії, також відомі як «шість стріл» М.К. Ататюрка: республіканізм, націоналізм, етатизм, лаїцизм, народність і революційність. У 1945 році текст конституції було відредаговано з метою усунення термінів, запозичених з арабської мови. У 1961 році тимчасовий офіцерський уряд ухвалив новий основний закон, згідно з яким був заснований Сенат (Верхня палата ВНЗТ). На початку 1970-х років політична та економічна ситуація в Туреччині знову ускладнилася. На тлі наростаючої хвилі терору в країні знову було здійснено державний переворот, за підсумками якого до влади прийшла Рада Національної Безпеки на чолі з начальником генерального штабу Кенаном Евреном. ВНЗТ було розпущено, діяльність політичних партій припинена. Наступна конституція 7 листопада 1982 року, що діє до тепер розширила соціально-економічні функції держави в порівнянні з основним законом 1961 р. Новацією в області суверенітету стало включення берегів морів, річок і

озер в юрисдикцію держави. Президент Туреччини Реджеп Ердоган і його соратники 14 серпня 2001 року створили Партію справедливості і розвитку, яка поставила за мету вступ Туреччини до Європейського союзу. У 2004 році були внесені поправки, що конституційно закріпили рівноправність чоловіків і жінок, остаточне скасування смертної кари, скасування судів державної безпеки, пріоритет міжнародно-правових норм над національним законодавством в області прав людини. 21 жовтня 2007 року в Туреччині пройшов референдум щодо поправок до чинної конституції. Поправки змінили порядок обрання та термін повноважень президента, а також термін повноважень парламенту. За конституцією від 1982 року голову держави – президента – обирає парламент. Президент обирається терміном на 7 років і не міг бути переобраний. Відповідно до поправок, глава держави обирається шляхом всенародного голосування строком на 5 років з можливістю переобрання ще на один термін. Вибори в парламент проходять раз на 4 роки. 12 вересня 2010 року був проведений ще один референдум щодо поправок до конституції країни. Ці зміни були покликані поглибити процес демократизації країни. Зокрема, був ще більш обмежений вплив армії на політичне та громадське життя. Роль військових трибуналів була значно зменшена, а юридична недоторканність організаторів військового перевороту 1980 року була скасована.

6 квітня 2017 року в Туреччині відбувся референдум з конституційних поправок, в яких містились питання про розширення повноважень президента, збільшення місць в парламенті, реформування судової системи і скасування посади прем'єр-міністра.

Отже, Турецька Республіка з 1923 року постійно знаходиться в процесі еволюції державного ладу. Кожен новий військовий переворот закінчувався прийняттям нової Конституції і реформуванням державних питань. Хоча таке втручання у конституційний процес не є легітимним, в цілому воно позитивно позначилося на розвитку державного і конституційного ладу країни, на незмінності принципам республіканізму і світськості Кемалю Ататюрка. А конституційні зміни початку XXI ст. відбувалися в результаті поправок та референдумів.

### **Література:**

1. Конституция Оттоманской империи (Турция, 23 декабря 1876). URL:<http://illuminats.ru/home/34-2009-10-23-23-02-38/1836-the-constitution-of-the-ottoman-empire>
2. Teşkilatı Esasiye Kanunu 1921. URL:<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa/21.htm>
3. 1924 Anayasası. URL:<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>
4. 1961 Anayasası. URL:<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>

5. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982 URL:<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>

---

Науковий керівник: Папазова Анжела Василівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри історичних дисциплін Маріупольського державного університету

## **СПРОБИ ПОРОЗУМІННЯ МІЖ УКРАЇНСЬКИМ І ПОЛЬСЬКИМ ПІДПІЛЛЯМИ НА СТАНІСЛАВЩИНІ (1944-1945 РР.)**

*Тарасевич Роман Михайлович*

*аспірант, Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника»*

В роки Другої світової війни українсько-польські суперечності загострилися і вилилися у кривавий збройний конфлікт. У ньому найактивнішу участь приймали мілітарні формації обох сторін – Українська Повстанська Армія (УПА) та Армія Крайова (АК). Однак, ситуація почала змінюватись після відновлення на західноукраїнських землях радянської влади, яка прагнула ліквідувати і український національно-визвольний рух, і польське підпілля. Наявність спільного ворога сприяла пошуку шляхів примирення між УПА і АК. Спроби порозуміння між колишніми противниками мали місце, зокрема, на території Станіславщини. Однак, інформація про них є дуже фрагментарною.

Під час «процесу шістнадцяти» колишній комендант Львівського регіону організації «Незалежність» («Не») (створена на базі АК) Фелікс Янсон («Кармен») свідчив: «Незадовго до мого арешту, в січні 1945 р., комендант Станіславівського військового округу Герман («Глобус») поінформував мене, що в Інспектораті Коломия з'явилася дружина якогось полковника УПА [...] і від імені свого чоловіка запропонувала укладення угоди про спільні дії проти Червоної Армії. Герман запитав мене що робити. Дозволив йому приступити до вступних переговорів із УПА, ставлячи умову негайного припинення боротьби проти поляків, обіцяючи зі свого боку припинення боротьби проти українського населення. Також доручив Германові («Глобусу»), щоб у випадку припинення ними боротьби домовився із командуванням УПА щодо взаємного інформування про загрозу з боку Червоної Армії. У зв'язку з моїм арештом не знаю результатів тих переговорів» [1, с. 81].

У своїх спогадах керівник осередку АК-«Не» у Биткові Станіслав Косіба згадує про ініціативу зі сторони УПА припинити протистояння і

об'єднати сили для боротьби з «росіянами». Він отримав грипс із такою пропозицією уже будучи в ув'язненні у Станіславі. Сталося це не раніше травня 1945 р. На жаль, С. Косіба не пам'ятає прізвища адресанта грипсу, а тільки повідомляє, що він надійшов від керівництва УПА «того району, який він (С. Косіба – Р.Т.) мав». Відповідь на пропозицію була негативною, оскільки С. Косіба вважав, що вже «запізно». Водночас він відкидав можливість радянської провокації у випадку зі згаданим грипсом [2, с. 7].

У звіті провідника ОУН Карпатського краю Ярослава Мельника («Роберта») повідомляється про переговори з польським підпіллям, які відбулися 6 липня 1945 р. на Станіславщині. Вони носили «вступно-інформативний характер». Представники АК визнали польсько-українське протистояння непродуктивним і засудили його. Справа майбутніх кордонів не обговорювалась. Поляки відповіли ствердно на пропозицію підпорядкувати відділи АК в Галичині диспозиційному штабу УПА, але дане питання мало бути предметом переговорів між керівництвами обох сторін. Також обговорювались «справи локальних взаємовідносин та ліквідації вислужницького елемента, без огляду на національне походження», з чим представники АК погодились. Передбачалось, що на протязі двох тижнів польська сторона зв'яжеться із своїм керівництвом, повідомить йому про результати переговорів і отримає подальші вказівки [3]. Водночас потрібно зауважити, що згадані перемовини велися не уповноваженими керівництвом АК, а лише представниками однієї із локальних груп польського підпілля [4, с. 192].

Дуже скоро створення спільного антирадянського фронту УПА і АК на західноукраїнських землях стало неможливим. Внаслідок репатріації місцевого польського населення та безперервних репресій з боку радянських органів держбезпеки діяльність польського підпілля на цих теренах ставала проблематичною. За таких обставин комендант Львівського регіону АК-«Не» полковник Ян Владика («Яніна») у серпні 1945 р. вирішив розпочати ліквідацію підпорядкованих йому конспіративних структур. Одночасно ним був виданий наказ про евакуацію людей на західні землі Польщі [5, с. 159-160].

Отже, не дивлячись на те, що перемовини між УПА і АК-«Не» на Станіславщині не принесли якихось конкретних результатів, вони засвідчили усвідомлення і українською, і польською сторонами безперспективності продовження збройного конфлікту та необхідності об'єднання зусиль для боротьби зі спільним ворогом – радянським режимом.



### Література:

1. Motyka G., Wnuk R. Pany i rezuny. Współpraca AK-WiN i UPA 1945-1947. – Warszawa: Oficyna Wydawnicza Volumen, 1997. – 212 s.
2. Archiwum Ośrodka KARTA, Relacja spisana Stanisława Kosiby, sygn. AW I/372, 19 s.
3. ГДА СБУ – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 34 (Протокол з розмови з поляками в Станиславівщині з 6.VII.1945). – Режим доступу: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/2718/> (дата звернення: 15.09.2018 р.).
4. В'ятрович В. Друга польсько-українська війна 1942-1947. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 288 с.
5. Balbus T. «Ostatni kapitanowie». Epilog Komendy Obszaru Lwowskiego «Nie» ewakuowanej na ziemie zachodnie Polski / Balbus T. // Pamięć i Sprawiedliwość. – 2002. – Т. 1. – № 2. – S. 157-177.

---

Науковий керівник: Комар Володимир Леонович, доктор історичних наук, професор, Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника»

## ЗМІСТ

### Теорія держави і права. Філософія права

*Maksurov Alexey Anatolievich* COORDINATION IN THE LEGISLATION OF THE PRINCIPLES OF ANDORRA.....3

*Корнейко Олександр Миколайович* ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ АНТИДЕМОКРАТИЧНИХ ФОРМ ДЕРЖАВНОГО РЕЖИМУ В МЕЖАХ БІНАРНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ.....4

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право. Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

*Aleksiej Anatoliewicz Maksurow* MECHANIZMY KOORDYNACJI W KONSTYTUCJI REPUBLIKI POLSKIEJ.....9

*Croitior Alexei* RESTRICTIONS OF THE RIGHT TO RESPECT HIS PRIVATE LIFE UNDER THE ARTICLE 8 OF THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS.....10

*Абдуллаєв Руслан Алімович* ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ \АНТИТЕРОРИСТИЧНИХ САНКЦІЙ ООН В ПРАВОВУ СИСТЕМУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....14

*Городецький Остап Олександрович* РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ ПРО КРАЇНУ ПОХОДЖЕННЯ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ ЗАЯВ ЩОДО ВИЗНАННЯ БІЖЕНЦЕМ.....18

*Коломоєць Тетяна Олександрівна* ПРЕМІЯ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЩОРІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....21

*Сухонос Володимир Вікторович* ІУДЕЙСЬКА МУНІЦИПАЛЬНЕ-ПРАВОВА СИСТЕМА ТА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ІЗРАЇЛЮ: ПРОБЛЕМАТИКА ВЗАЄМОВПЛИВУ.....23

*Титаренко Марина Володимирівна* «КОЛЕКТИВНА» ПРЕМІЯ –  
РІЗНОВИД СТИМУЛУ ДЛЯ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ЧИ Є  
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ?.....27

*Хрищева Олександра Георгіївна* БЕЗВІЗНИЙ РЕЖИМ ДЛЯ УКРАЇНИ:  
РЕАЛЬНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....29

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.  
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне  
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

*Варава Катерина Ігорівна* ДО ПИТАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ ТРУДОВИХ  
ПРАВОВІДНОСИН У ЦИФРОВИЙ ПРОСТІР.....34

*Гуйван Петро Дмитрович* СТРОКИ У ПРАВІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ  
ВЛАСНОСТІ.....36

*Цветкова Ирина Геннадьевна* СОВРЕМЕННОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ  
ВЕКСЕЛЯ В УКРАИНЕ.....40

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.  
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.  
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

*Ангеленюк Анна-Марія Юріївна* ВДОСКОНАЛЕННЯ  
ДОКУМЕНТООБІГУ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ  
КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ.....43

*Дмитрук Юрій* ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ ТА ТРУПА ПІД ЧАС  
РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВА.....44

*Косінога Леонтій Ігорович* ВИДИ ТА СТРУКТУРА ЗЛОЧИННОЇ  
ДІЯЛЬНОСТІ.....47

*Майстренко Марія Миколаївна* СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ  
«РІВНІСТЬ» ТА «НЕДИСКРИМІНАЦІЯ».....50

*Марцифей Ольга Іванівна* ЩОДО ПОНЯТТЯ СЕКСУАЛЬНОГО  
ВБИВСТВА.....52

*Прядко Альона Олегівна* ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА РЕПРОДУКТИВНОГО ВИБОРУ – ДОЦІЛЬНІСТЬ ТА УКРАЇНСЬКЕ СЬОГОДЕННЯ.....55

**Право інтелектуальної власності та його захист. Інформаційне право. Інформаційні технології**

*Матвієнко Дмитро Сергійович* КОМПЕТЕНЦІЯ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА У ПОРЯДКУ РОЗГЛЯДУ СПОРІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОРУШЕННЯМ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....59

**Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень**

*Гузь Антон Миколайович* ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВЕ ОБМЕЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ТЕРИТОРІЇ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ..... 62

*Костенко Ірина Валентинівна* АКАДЕМІЧНА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ І ПОЛЬЩІ.....65

**Історія становлення української державності**

*Титівець Олександр Олександрович* ГРОМАДСЬКІСТЬ ТА САМОВРЯДУВАННЯ УНР 1919 РОКУ..... 68

*Ухач Василь Зіновійович* УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ ТА ЙОГО РОЛЬ У ДОСЛІДЖЕННІ ПИТАНЬ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ 40 - СЕРЕДИНИ 50-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ.....70

**Історія країн світу та міжнародні відносини**

*Бесчекова Карина Олександрівна* ПРОЦЕС РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВ.....77

*Борис Іван Іванович* РОЛЬ ЛЕОНАРДА СТОЦКЕЛА У ПОШИРЕННІ ЛЮТЕРАНСЬКОЇ РЕФОРМАЦІЇ НА ТЕРЕНАХ СЛОВАЧЧИНИ.....79

<i>Наджафов Ігор Джамільович</i> НІКЕЙСЬКА ІМПЕРІЯ ДИНАСТІЇ ЛАСКАРІСІВ.....	83
<i>Пандазі Анастасія Володимирівна</i> ГОЛОВНІ ЗМІНИ У ЗМІСТІ КОНСТИТУЦІЙ ТУРЕЧЧИНИ.....	84
<i>Тарасевич Роман Михайлович</i> СПРОБИ ПОРОЗУМІННЯ МІЖ УКРАЇНСЬКИМ І ПОЛЬСЬКИМ ПІДПІЛЛЯМИ НА СТАНІСЛАВЩИНІ (1944-1945 РР.).....	87



Підписано до друку 25.09.2018  
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублюванні.  
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.  
Тираж 60 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»  
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23  
Ідентифікаційний код 41522543  
тел. +380979074970  
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.  
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743  
СПП № 465644  
Тел. 097 299 38 99, 063 300 86 72  
E-mail: tooums@ukr.net

